

SZAKDOLGOZAT

Farkasdi Emőke

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájrendező és kertépítő mérnöki alapképzési szak

A TATAI ANGOLKERT TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE ÉS KERTTURISZTIKAI VIZSGÁLATA

Belső konzulens: Dr. Herczeg Ágnes
Okl. Tájépítésszámérnök,
Egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet
Kertmúvészeti és
Kertépítészeti Tanszék

Külső konzulens: Sylvester Edina
Okl. Tájépítésszámérnök

Készítette: Farkasdi Emőke

Budapest

2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
2. Szakirodalmi elemzés	4
3. Vizsgálat	6
3.1. Tata.....	6
3.1.1. Tata természeti adottságai.....	6
3.1.2. Tata rövid története	9
3.2. Az Angolkert.....	12
3.2.1. A tájképi kert története.....	12
3.2.2. Az Angolkert története.....	13
4. Angolkert kertturisztikai szempontú elemzése.....	25
4.1. Angolkert ma, kertturizmus.....	25
4.1.1. Használat, tulajdonjog	25
4.1.2. A múlt, jelen és jövő fejlesztései	25
4.1.3. Fenntartás	28
4.1.5. Az emberek, a város és a kert kapcsolata	31
4.2. Az Angolkerttről szóló, kertturisztikai szempontú kérdőív feldolgozása.....	32
5. Problémafeltárás és fejlesztési javaslatok kertturisztikai szempontból	35
5.1. Használat, tulajdonjog	35
5.2. Fenntartás, programok.....	35
5.3. Fejlesztések, megújítások.....	36
6. Befejezés	40
7. Irodalomjegyzék.....	42
8. Ábrajegyzék.....	44
9. Melléklet	50

1. Bevezetés

Az Esterházy-család tatai ága nagy szerepet játszott a város történetében – Ebben a korszakban élte Tata második fénykorát: Különböző épületekkel, többek között az Öreg-tó partján lévő kastélyegyüttessel és annak kertjével, valamint vele párhuzamosan kialakított Cseke-tó körüli híres Angolkerttel virágoztatták fel a várost.

Szakdolgozatomban az Angolkert vizsgálatával foglalkoztam: úgymint a város és kert történetével – ezek kapcsolatával, valamint a területhez szorosan fűződő kertturizmussal. A kutatásom célja, hogy felhívjam a figyelmet azokra az esetleges előnyökre, hiányosságokra, felmerülő problémákra a kert használatában, igazgatásában, fenntartásában - amelyek vagy pozitív, vagy negatív hatással vannak a történeti kert turisztikai lehetőségeire. Dolgozatom javaslattevési részét ennek alapján készítem el.

Kutatásomat Tata történetének és természeti adottságainak vizsgálatával kezdem – pontosan hogyan alakult a város szerkezete a történelem során, melyek azok a befolyásoló tényezők, amik meghatározták a város mai arculatát Ehhez számos irodalom, dokumentum és diplomamunka anyagának áttekintésével készítettem el dolgozatom ezen részét.

Az Angolkertet taglaló részben ismertetem a kert létrehozásának lépéseit, körülményeit, kialakításában résztvevő fontosabb személyeket, a kert történetét. A vizsgálat során szükséges volt kitérni a szentimentális angol kert jellemzőire is, hiszen a szakmai tudás elsajátítása, (hogyan milyen épített kerti elemek járultak hozzá a tatai angolkert tájképi jelleméhez) fontos tényező a javaslattevési hitelességéhez. A vizsgálat nagy részét az tette ki, hogy hogyan változott az évek során a tájképi kert és annak növényzete, elemei a kerthasználat szempontjából. Ebben segítségemre volt hozzáértő szakemberek véleménye és több irodalmi forrás felhasználása is.

A kert turisztikáját vizsgáló fejezetben, bemutattam a jelenlegi állapotot. Milyen a kert mai felhasználása, állapota, fenntartása, elemei valamint milyen programok, események, kiállítások kerülnek megrendezésre a kert területén. Fontos kitérni még a kertet meghatározó fejlesztésekre is. Pár szóban elemeztem a város, az emberek és a kert kapcsolatát. Az általam készített kérdőív segítségével olyan releváns információkat tudtam összegyűjteni ahol kiderült, hogy az emberek mennyire ismerik a kertet, és annak történetét valamint, hogy milyen tényezők miatt válik közkedvelté a kert és miket gondolnak hiányosságnak a látogatók. A kérdőív feldolgozása során kapott információk segítségével, valamint az én tapasztalataimmal, és észrevételeimmel egyetemben egy problémafeltárást eszközöltem, ami a kertturisztikai szempontú fejlesztési javaslatok szempontjából egy biztos támpontot,

alapot adott. Dolgozatom végén a tapasztaltokból, eredményekből álló pár gondolattal lezártam az írásomat, melyet végig fotókkal, képeslapokkal, térképekkel illusztráltam, melyek között vannak saját, a Kuni Domonkos Múzeum által kiadott anyagok illetve más forrásokból származó képek, térképek is.

2. Szakirodalmi elemzés

Szakedolgozatom tartalmaz kerttörténeti, várostörténeti és egyéb témához felhasznált dokumentációt. A kerttörténeti, és kertturizmus rész forrásanyaga főképp Sylvester Edina segítségével és az ő tanulmányaival valósult meg.

Az Angolkerttel és Tatával sok kutató, hozzáértő szakember foglalkozott már az idők során. Az én felhasznált szakirodalmaim közül kronológiai sorrendben először Kóla Margit 1933-ban foglalkozott a Tata-Tóvárosi szabadtéri játékok történetével, majd Rapaics Rajmund 1993-ban írta meg Magyar kertek című művét mely nagy segítségemre volt az Angolkert történetének írásánál. Galavics Géza 1999-as Magyarországi angolkertek, című művében taglalja a kertművészet ezen ágát Magyarországon. Sylvester Edina az Angolkertről 2004-ben, Tata a kertek és a vizek városa címmel írt egy tanulmányt mely nagy segítségemre volt a kert történeti elemzésénél. A tatai Esterházy családról, a kastélyról valamint annak kertjéről Borsodi Zsófia 2005-ben diplomamunkát készített A tatai Esterházy-kastély kertjének története és helyreállítási terve címmel. A tatiak által sokan ismert Körmendi Géza 2006-ban írt egy könyvet Történetek Tatáról melyet felhasználtam a város történeti elemzéséhez. 2009-ben Dr. Jámbor Imre megírta a Bevezetés a kertépítészet történetébe című tanulmányát, melyet az angolkertek és az Angolkert jellemzéséhez használtam. Következő szakirodalom, amit felhasználtam a dolgozatom során Varga Istvánné 2010-ben írt könyve, Tata lépten-nyomon címmel. Körmendi Géza másik műve amit használtam a 2012-es keltezésű Kaszinók, kávéházak, vendéglők kocsma Tata-Tóváros (1766-1950) címmel. Sylvester Edina hosszú évekig kutatta a kertet, melyet az is bizonyít, hogy 2013-ban A tatai Angolkert kulturális és természeti örökségének helyreállítása címmel egy kerttörténeti tudományos dokumentációt készített. Csakúgy, mint a másik műve, ez is nagy segítségemre volt. Következő mű a Bede-Fazekas Ákos által 2014-ben szerkesztett Történeti értékű városi közparkjaink című konferencia tanulmánykötete melynek Tata történeti értékű közparkjai, különös tekintettel az Angolkertre című fejezetét Sylvester Edina írta. A következő évben is megjelent Sylvester Edinának az Örökségünk a tatai Angolkert mely Tata Város önkormányzatának kérésére készült el. A másik önkormányzat által megbízott munka 2018-ban, Tata város településképi arculati kézikönyve volt melyet Kamrás Dorottya, Kiss Zsolt szerkesztett. Utolsó előtti írásos forrásom Geccséné dr. Tar Imola 2019-ben írt kerttörténeti tudományos dokumentációja volt, A tatai városi Tenisz klub fejlesztésével érintett Angolparki terület címmel. Utolsó pedig Paksi Szilvia 2021-es Tata város örökségvédelmi hatástanulmánya volt melyet a város történeti elemzéséhez használtam.

Az írott forrásokon kívül használtam internetes adatbázisból származó írásokat is. Ilyen volt például Tata város, az Angolkert, és a tati Városgazda honlapja.

3. Vizsgálat

E történeti kert kertturisztikai vizsgálatakor, nem mehetünk el a kert, illetve a város története mellett sem. Ez az én kutatásom során sincsen másképp, amikor Tata város szövetébe fonódó, és annak az évszázadok során a szerves részévé váló Angolkertet vizsgáljuk. Így a város, illetve a kert természetföldrajzi áttekintése, valamint történeti és szakirodalmi kutatása, elemzés és vizsgálat egyik szerves és fontos részét alkotja dolgozatomnak.

3.1. Tata

3.1.1. Tata természeti adottságai

Tata városa különleges városnak számít, amit sajátos gazdag természeti, kulturális adottságai és történelme tett lehetővé. Azon kevés városok közé tartozik, mely rendkívül nagy turisztikai vonzerővel rendelkezik köszönhetően, változatos tájainak, természeti csodáinak, gazdag vízrajzának, történeti múltjának, gasztronómiájának, hagyományainak, rendezvényeinek és építészetének. Komárom-Esztergom megyében, két különböző karakterű vidék, a Győr-tatai teraszvidék és a Gerecse nyugati lábának találkozásánál helyezkedik el a Tatai-medencében. Ez a kettő különböző felszínforma, változatos tájat biztosít Tatának. *(Borsodi Zsófia, 2005, 7,8; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 7)*

A dombvidék és síkvidék határán fekvő város mai formájában is felszíni vizekkel gazdagon átszőtt terület. Kiapadhatatlannak hitt forrásai, melyet a hidrogeológusok "langyosvíznek" neveznek, (kristálytisztá, átlagban 22C°) az 1945 után jelentősen megnövekedett szénbányászatok következtében elapadtak, majd teljesen eltűntek, és vezetékes vízzel pótolták őket. Az utóbbi évtizedekben megszűnt a környéken a bányászati tevékenység, ennek ellenére egy forrás se tért vissza kivéve a Fényes-forrásokat, melyek szinte rögtön megjelentek. Reméljük, ezzel nem szakad meg a sor és a többi forrás is fokozatosan visszatér, újraéled. A források utóvulkáni tevékenység következtében törtek fel a mélyből. Tata legismertebb forrásai a Fényes-források. Az itt felbukkanó forrásokat a történelem során is hasznosították, mint fürdővizet, ma pedig sok látogatót is vonz a mocsár, mint látnivaló. A lápi környezet fölé épített 1,2 km hosszú pallókon végig lehet járni a Fényes tanösvényt mely a mocsár élővilágát, mutatja be. A Cseke-tó partján elterülő Angolkertben fakad a Tükör-forrás, mely a legnagyobb tatai forrás volt, és az Angyal-Pokol-forrás páros. Az Öreg-tó környékén bukkan felszínre még számos forrás. Tatavár forrása, a Csurgó-kút, a Piarista-forrás, és a Törökfürdő forrása, illetve, érdekes lehet a Lopresti-forrás, mely nevét Lo Presti báróról kapta, aki egykoron a vár tulajdonosa volt. A forrás vizét a XIX. században bevezették be a mai kastélykert területére. A kastély vízellátását akkoriban,

még egy, a belső udvarba vezetett forrás szolgáltatta. (Borsodi Zsófia, 2005, 7,8; Sylvester Edina, 2004, 151; Sylvester Edina 2013, 13, 14; INT-2; INT-4)

Ezek a természeti kincsek számos patakot, csatornát és tavat (Öreg-tó, Cseke-tó) táplálnak. A változatos és komplex vízrajz eredeti jelleget kölcsönöz a településnek. Emiatt kapta Tata „**A vizek városa**” nevet, és reméljük, hogy a jövőben is méltó lesz erre a névre. (Borsodi Zsófia, 2005, 10; Sylvester Edina, 2004, 152,153; Sylvester Edina 2013, 24)

A település környéke a történelem során végig mocsaras-lápos jellegű vidék volt, a fentiekben említett gazdag vízrajz következtében. A környék lefolyó csapadékvizei itt gyűltek össze, halmozódtak fel, majd a sok forrásvízzel létrehoztak egy nagy egybefüggő mocsaras, ingoványos területet, mely egészen a Dunáig tartott. Az imént említett mocsaras területek vízrendezésére, lecsapolására, melyet az Esterházy család megkeresésére végeztek el, Mikoviny Sámuel tervei alapján, mely a XVIII. század közepén valósult meg. A mocsarak lecsapolásához szükség volt vízelvezető csatornákra melyek a Dunáig értek, és sor került az Öreg-tó partjainak kijelölésére, kiépítésére. Az ezek következtében megépített töltések átformálták a Tata, Ó-Szőny, és Dunaalmás közötti terület felszínét, és új tájszerkezetet alakítottak ki, így kijelenthetjük, hogy tájrendezés szempontjából is jelentős volt Mikoviny Sámuel munkája. Ezen munkálatok célja, a termőföldterületek növelése volt, valamint egy víziszállítást elősegítő vízmérnöki, tájépítészeti beavatkozás, melyek alapján és évszázadokra megváltoztatták a Település képét és környezetét. Emellett elősegítette a városiasodást, és a városias élet sajátos irányát, és a természetközeli üdülés lehetőségeit, mellyel meghatározta a város arculattát, elsődleges szerepét az eljövendő időkre. Ez a módszer, nyugaton, akkoriban már korszerű, fejlett módszernek számított. (Borsodi Zsófia, 2005, 10; Sylvester Edina, 2004, 152,153; Sylvester Edina 2013, 24; INT-6; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 7-13)

A területnek 4 jelentősebb állóvize van, az Öreg-tó (220 ha) a Cseke tó (19 ha), a Feneketlen-tó illetve a Derítő-tó. A mai Öreg-tó helyén (régen Nagy-tó volt a neve) lévő mocsarat lecsapolták, és a völgyzárógát megépítésével létrehozták lényegében mai formájában, az alapjaiban mesterséges tavat. Az Öreg-tó felső szakaszának munkálatai, csak 1747-ben fejeződtek be. Itt az Öreg-tó partján épült végül meg 1765-69 között a Kastély és a környező, hozzá tartozó épületek (lovarda, lóistálló). Mikoviny Sámuel 1747-es felmérésén és egy 18. század közepi térképen látszik a Tatai vár előtt megépített gát, mely lehetővé tette a két városrész közötti átkelést, a tó és a vár közötti nyomvonalon. Ezekről a térképekről az is kiderül, hogy itt még nem kezdődtek el az Angolkert építésének munkálatai. (Borsodi Zsófia, 2005, 10; Sylvester Edina, 2004, 152,153; Sylvester Edina 2013, 24; INT-6; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 7-13)

Tóváros területén, az úgynevezett Béka hegy felszínének mélyedésében, ugyanilyen módszerrel épült meg egy völgyzárógát (de ez már csak Mikoviny Sámuel halála után valósult meg), ami megteremtette a feltételeket a tatai vízrendszer második tavának megvalósulásához, és így alakult ki a Cseke-tó (1765 körül). Az Öreg-tó partján megépülő Kastéllyal egy időben, fejlesztés kezdődött el a Cseke-tó környékén. Az Angolkert első szakaszának és alapjának megépítése, Esterházy Ferenc nevéhez fűződik, mely az 1780-as években kezdődött el. Ez a Béka hegy magaslaton kiépült tórendszer (Cseke-tó) adta az alapot, egy nemcsak országos, hanem Európai szinten is híressé vált, bonyolult, táji léptékű kertnek, mely művészettörténeti és kertépítészet-történeti szempontból is egy nagyon értékes alkotás. A tatai angolkert megépülésében és fejlődésében, az aktívan közreműködő Esterházy család, döntő szerepet játszott. Sok év munkája után, végül megszületett hazánkban az első önálló szentimentális angolkert, a Tata-Tóvárosi Angolkert, mely nemcsak a tatai Esterházy rezidenciaközponthoz tartozóan jött létre, hanem egy önállóan is működő rendszer lett, a tájképi elemek megszületése után. *(Borsodi Zsófia, 2005, 10; Sylvester Edina, 2004, 152, 153; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 3; Sylvester Edina 2013 24. 25. 32. 33; INT-4)*

A terület fő vízfolyása az Által-ér, mely 50 km hosszan kanyarog, át Tatabányán, majd Tatán keresztül egészen a Dunáig, ahol csatlakozik hozzá. Tata belterületén az Öreg-tó feletti szakaszát Szent János-pataknak nevezik majd a tóból kifolyó szakaszt Által érnek. *(Borsodi Zsófia 2005, 7; Sylvester Edina 2013, 24)*

A város és környékének éghajlata átmenetet képez a Dunántúl és a Kisalföld között. Mérsékelt övi nedves kontinentális éghajlat jellemzői határozzák meg, éves 10,5 C° középhőmérséklettel és 600 mm évi csapadékmennyiséggel. Természetes fásszárú növénytakarója a vízjárta, mocsaras, lápos területeken a puha- és keményfás ártéri ligeterdők, a gyertyános kocsányos tölgyesek, valamint gyöngyvirágos kocsányos tölgyesek. A talajréteg fehér mészkörétegen, löszös üledékes alapkőzeten alakult ki. *(INT-5; Borsodi Zsófia, 2005, 8)*

Tata természeti adottságaira is tekintettel, a közigazgatási területének majdnem harmada országos védelem alatt áll és Natura 2000-es terület is. Ma a Cseke-tó parti angolkert helyi jelentőségű természetvédelmi terület, valamint mint történeti kert, műemléki védelem alatt áll 2004 óta. Az Öreg-tó és környéknek vizes élőhelyeit és madárvilágát a nemzetközi Ramsari-egyezmény részeként, nemzetközi szinten élvez védelmet, valamint Natura 2000-es terület is. *(Borsodi Zsófia, 2005, 8; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 3; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 7)*

3.1.2. Tata rövid története

A Tatai táj egyedülálló sajátosságainak köszönhetően, az ősidők óta lakott a település, ezt a feltárt, ősemberre utaló régészeti leletek is bizonyítják. Az évezredek során, a kedvező létfeltételek, mocsarak, erdők, halban és vadban bővelkedő térségén, és a víz kiemelkedő szerepe, a hévforrások mindig élhető körülményeket nyújtott az emberek számára. Városi és városkörnyéki régészeti kutatásoknak köszönhetően, szinte minden időszakából találhatók meg itt leletek. A város geológiai sokszínűsége mellett a mésztufa barlangrendszerekben fellelhető őslénytani maradványokat is kuriózumként tartják számon, valamint a különböző kova és kvarcit használati eszközöket is. A rómaiak korában is hasznosították már a sok forrást, mint ivóvizet. Népvándorlás idejéből, Tatán is kerültek elő germán és avar leletek. (Borsodi Zsófia, 2015, 9; INT-1)

Tata az Árpád-házi uralkodók idején királyi birtok volt. Az itteni bencés apátságról a 9. századból fennmaradt írásos emlékek számolnak be. A település neve, mint Tata 1221-ben fordult elő először. A 13. századtól, egészen 1326-ig, a Csák család uradalmához tartozott. Ebben az évszázadban két ilyen névvel ellátott település volt itt megtalálható, a későbbi Tata és Tóváros határán, a mocsaras, és vizenyős területek partján épült meg a vár. Tata a Csák nemzetség uralma után Zsigmond királytól megkapta a mezővárosi jogot. (Borsodi Zsófia, 2005, 9; INT-1; Paksi Szilvia, Tata város Örökségvédelmi hatástanulmány, 2021, 47,48,53)

Tata az "első" fénykorát Zsigmond és Mátyás király uralkodása alatt élte. Ekkor európai viszonylatokban is jelentős volt, de inkább politikai feladatokat látott el a birtok. Mind Zsigmond és Mátyás számára kedvenc tartózkodási hely volt (vadászat, pihenés). 1459-ben olvashatjuk oklevélben a Tatával később teljesen összeépült Tóváros nevét. A két település évszázadokon át egymás mellett, de külön közigazgatással élte életét. Mátyás, Zsigmond után először, újra királyi birtoki rangra emelte. A várat késő gótikus stílusú rezidenciává alakíttatta ki, pihenés és vadászat céljából. Valamint már ezekben az időkben is halastóként használták a Nagytavat. Az 1510. évi országgyűlést, a későbbi Tóváros főterén tartották. (Borsodi Zsófia, 2005, 9; INT-1; Paksi Szilvia, Tata város Örökségvédelmi hatástanulmány, 2021, 47,48,53, Rapai Cs. Rajmund 1993, 148)

A török idők alatt a sok harc, a végvári életforma és a tulajdonosváltás nem tett jót a településnek és a fejlődésének. A háborús időktől sokat szenvedett Tata és Tóváros a 16. század végére szinte teljesen elnéptelenedett. A 145 éves török uralom után viszont a város gyorsan gyarapodni kezdett. A 17. század elején megindultak a betelepítések (a város megkapta a malomépítési engedélyt), a század közepére pedig megjelentek az első céhek. A

mezővárosban lassacskán megindult az élet és, 1695-re már 223 család élt itt. *(Borsodi Zsófia, 2005, 9; INT-1, Varga Istvánné, Tata lépten-nyomon 2010)*

A tatai uradalmat, Tatát és a környező falvakat 1727-ben vásárolta meg az Esterházyak ifjabb fraknoi grófi ágába tartozó Esterházy József. A Gróf megbízásából építészek (Fellner Jakab, Schweiger Antal), mérnökök (Mikoviny Sámuel, Bhöm Ferenc) jöttek, akik koordinált, céltudatos intézkedéseiknek köszönhetően, a település szépen elkezdett fejlődni, épülni és kialakult Tata, Tóváros és Váralja. Így az 1740-es évek vége, teljesen megváltoztatta a térség természeti környezetét, a mocsaras, lápos területek lecsapolásával, valamint a tatai Öreg-tó mederbe szorításával, melyet Mikoviny Sámuel tervezett és hajtott végre. A források jobb kihasználása érdekében, az Öreg-tó partján, számos malmot építettek. Ezek a fejlesztések valamint a család kulturális élete, művészetpártolása és jó kapcsolatai mind hozzájárultak Tata jólétéhez, mely az Esterházyakkal kezdődött meg. A XVIII. század végén épült meg az Esterházy család birtokközpontjaként a kastélyegyüttes. Építésze, Fellner Jakab volt, akinek munkássága nyomán bontakozott ki Tata barokk városképe, és a megye egyik legszebb településévé fejlődött. Ez a barokk stílus a mai napig meghatározza a város hangulatát. *(Borsodi Zsófia, 2005, 9; INT-1; Gecséné dr. Tar Imola, 2019)*

A XVIII. század rohamos építkezése után 1820-ra ez kicsit visszaesett. Az addig különálló Váralját, Tatához csatolták így Tata és Tóváros még jobban elkülönült. A település parkjainak építése viszont felgyorsult. A tóvárosi Angolkert melyet a Cseke-tó mellett alakítottak ki, egy ikonikus városképi elemmé vált, és végül egy egész települést behálózó tájképi kert épült ki, mely tájképi kert mivoltjának köszönhetően a város a természetes táji közegébe olvadt, és máig egy meghatározó eleme a városnak. A kert természeti csodáiról, hangulatáról és a szabadtéri színelőadásokról maga Kazinczy Ferenc is áradozott 1803-as látogatása után. A század közepén a két település ideiglenesen egyesült. *(Borsodi Zsófia, 2005, 10; INT-1; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 7; Rapaics, 2005, 155)*

A XIX. század végén újabb építkezési hullám indult el, mely a barokk korinál kisebb mértékben gazdagította a város képét. Megindulta városiasodás, és gyárak létesültek (cukorgyár, bőrgyár, szőnyeggyár). Fokozatosan kiépült a településen a csatornarendszer és egy úthálózata is, valamint bekapcsolták a várost a vasúthálózatba, megépült a vasútállomás, és a Komáromot és Budapestet összekötő vasútvonal. A század második felében megépült a lóversenypálya a mai Kertváros területén, ahol országos hírű lóversenyeket tartottak. Továbbá a gróf lovardát is építtetett az uradalom területén. Világhírű lett a tatai lovarda és híres sportolók és lovak is itt edzettek. Az országban akkoriban úgy tartották, a telivérek idomítására a „tatai gyepe” a legalkalmasabb. 1888-ban felépítették a vár-színházat a kastély

mellett, ahol a lóversenyek idején az idelátogató vendégek, hangversenyekkel és színházi bemutatókkal üthették el az időt. *(Borsodi Zsófia, 2015, 10; INT-1; Paksi Szilvia, Tata város Örökségvédelmi hatástanulmány, 2021, 47,48,53)*

A XX. században, a gazdasági válság a két község fejlődésére is nagy hatással volt. A kibontakozó városegysítési megmozdulásokra válaszul az uradalom, a két településrész között a vár övezetében lévő, part menti utat és az Öreg-tó partját, elzárta a közhasználat elől. Ez nem volt jó hatással az idegenforgalom fejlődésére. 1930-as években, fordulat következett be: a két község megalakította a városfejlesztési bizottságot és számos intézkedést hozott a közjó érdekében. A Magyary Zoltán által kidolgozott városrendezési terv pedig az elkövetkezendő összes fejlesztés alapjává vált. 1936-ban Tatatóváros néven megtörtént az városrészek közigazgatási egyesítése, mely neve 1940-ben Tatára változott. A gróf támogatta a nevelést és kisközségi iskolát építtetett. Tata egészségügye is fejlődésnek indult, és 1930-ban megnyílt az első szanatórium, mely Szent Erzsébet Kórház nevet vette fel. A település életében a fejlődés, az építkezés, csak Tata várossá nyilvánítása után indult el. Az 1945-ben a földosztás során, megindult a parcellázás, a házhelyek kijelölése az Esterházy birtokokon, majd közigazgatási szempontból 1954. január 31-én várossá nyilvánították Tatát, közigazgatási szempontból. Ez után tanulmányterv, majd általános rendezési terv született a fejlesztésekről, és 1985-ben hozzá csatolták Agostyán községet is. *(Borsodi Zsófia, 2005, 12; INT-1; Paksi Szilvia, Tata város Örökségvédelmi hatástanulmány, 2021, 47,48,53)*

A gyönyörű természeti környezetben elhelyezkedő város természeti és műkincseivel, valamint sajátos, kétközpontú, parkokkal és vízfelületekkel tagolt városszerkezetével ma is jelentős az idegenforgalma mely reméljük, bővíthet, fejlődhet a jövőbeli városfejlesztések által. *(Borsodi Zsófia, 2005, 12; INT-1; Paksi Szilvia, Tata város Örökségvédelmi hatástanulmány, 2021, 47,48,53)*

3.2. Az Angolkert

3.2.1. A tájképi kert története

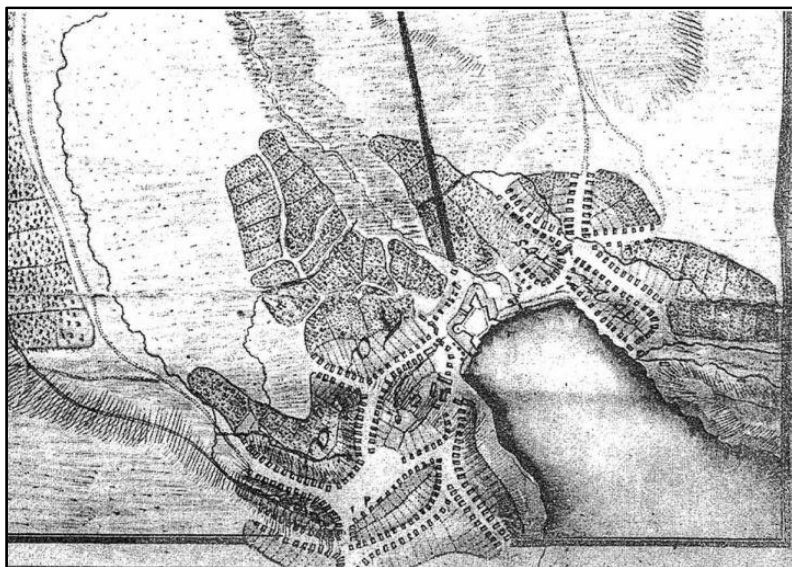
Mit is jelent és mit takar a tájképi kert fogalma? -erről szeretnék, pár szót ejteni, mielőtt kitérek kutatásom tárgyára a tatai Angolkertre. Ez az új kertművészet, a tájképi kert, 1720 táján Angliában kezdett kibontakozni az akkor barokk stílus tagadásaként, melyet kiindulásának, keletkezésének helyére célozva, angolkertnek nevezzünk. Az új stílus keresése, lényegének kialakítása évtizedekben telt mire kialakult. A kertekre jellemző volt a „szabadság”, a korlátok nélküli alkotás, és a természetközeli élmény megteremtése az emberek számára. A kerttulajdonos egy olyan kertet tudhatott sajátjának melyben igazán a természetben érezhette magát, színtere volt az elvonulásnak, a társas életnek, a vadászatnak, ahol megannyi élményt, érzelmet élhetett át. Ezekben a kertekben a természet, az ember és a kertművészet szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Alaprajzuk, a barokktól eltérően erre a természetességre asszociál, és hogy ezt a természetközeli hatást keltsék kötetlen, szabad, spontán vonalvezetésűek lettek. A növényzetet, nyírott és parteres ágyások helyett, laza vonalvezetésű gyepes területek, és természetes habitusú facsoportok adták. A három stíluskorszak közül, a szentimentális stíluskorszakú kertet (Tatai Angolkert) megdöbbentő, hangulatfokozó kerti elemekkel, építményekkel gazdagították. Ilyenek voltak például a teaházak a kínai pagodák, görögös templomcskák, itáliai tempietto-k, keleties stílusú épületek, kerti házak, remeteségek, barlangok, grották, műromok, hidak. Magyarországon a 150 éves török uralom hatására megjelentek még más elemek is, a török mecsetek, és a török házak. (Sylvester Edina, 2004, 153; Sylvester Edina, 2003, 248; Dr. Jámor I. 2009, 107,117,118)

Hazánkban később jelentek meg, a szentimentális stíluskorszakra. Először a nemesség köreiben terjedt el, és az első megjelenésük barokk, rokokó kertek átépítésével, és angolkert stílusban épült kiegészítésével valósultak meg, kastélyok és rezidenciaközpontok körül. Magyarországon a kisméretű kerti építmények eltértek az Európaiétól. Nálunk egzotikus építményekként a Török mecsetek és házak jelentek meg. Valamint a középkori épületekre asszociáló műromok is csak később, a szentimentális stíluskorszak végén jelentek meg. Első önálló tájképi kertjeink között volt a tatai tájképi kert is. Hazánkban a kert a táj része, kerítés nélkül kapcsolódik a szabad természethez. A tatai Angolkert ez alól kivétel, mert az Esterházy család csendes elvonulásra saját felüdülésre kívánta használni így kerítéssel lett bekerítve. A későbbi időkben átalakult a használata és városi közcélra kezdték használni. Az Angolkertet 1930-ban adták át közcélú használatra a városnak. (Sylvester Edina, 2004, 154; Sylvester Edina, 2003, 248; Dr. Jámor I. 2009, 122,123)

3.2.2. Az Angolkert története

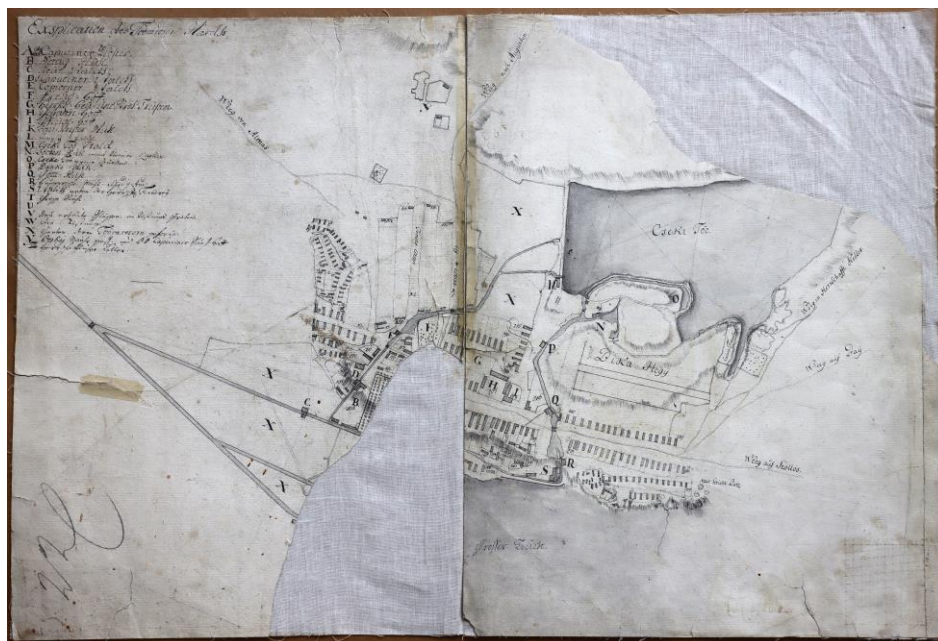
A tatai Angolkert egy vizekben gazdag környezetben született meg. Ez az egyik leghíresebb, hazai tájépítészeti alkotás, és egyben Magyarország első tájképi kertje, mely a város egészét behálózza, és egyedi arculatot kölcsönöz annak. Ezen az összetett rendszeren belül található az Angolkert, mely a tatai rezidenciaközpontoz tartozóan, annak részeként, a kastély megépülése után jött létre, mint önálló rendszer. Keletkezésében és fejlődésében nagy szerepet játszott az Esterházy grófi család egyes tagjainak a tevékenysége, és a már korábban említett, a kor híres, és tehetséges szakembereinek munkája is. Ők adták meg, nemcsak a grófi rezidencia, de a település mai arculatát is, és emelték nemzetközi tájépítészeti színvonalra a kertet, a várost és annak minden elemét. A történelem során sajnos sok hányattatás érte a kertet, a világháborúk idején, különösen a második világháborút követő időkben. (*Sylvester Edina, 2014, 36; Varga Istvánné, 2010, 220,222.*)

A város és a kert története szorosan egybefonódik, köszönhetően az Esterházy családnak. Esterházy József 1727-ben szerezte meg a tatai uradalmat, mely így az Esterházyak kezébe került. A grófi család felkérésére Mikoviny Sámuel megtervezte és levezényelte azokat a vízmérnöki lecsapolásokat és tájépítészeti beavatkozásokat melyek meghatározták utána a várost és környezetét. (1.ábra) A lecsapolásokkal egyidőben a mocsaras területek helyén völgyzárógát megépítésével létrejött a mai Öreg-tó, majd Béka hegy mocsaras területein épült meg az a gát mely által létrejöhetett a 25 ha-os Cseke-tó, mellyel kialakult a szentimentális kert legnagyobb egybefüggő felszínét és központi vízfelületét képző elem. Szabályozása 1765-ben fejeződött be és megindultak a fejlesztések. Ezzel elmondhatjuk, hogy az Angolkert létrehozása a tóépítési munkálatok idején kezdődtek meg. (*Varga Istvánné, 2010, 220,222.; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 11-13*)

1. ábra: Mikovinyi
Sámuel felmérése, 1746
Kép forrása: Sylvester
Edina, Tata a kertek és
vizek városa, 2004

A század utolsó évtizedeiben, a tóvárosi Angolkertben vízrendezési tervek alapján megszülettek a kisebb belső tavak, a Tükör forrás-tó (Vízimadár-tó) és az Angyal-Pokol - forrástó, amelyeket az itt feltörő források tápláltak. A hozzájuk kapcsolódó patakrendszerrel együtt ezek a vízi utak adják meg a szentimentális kert vázát, alapját. Ez a vízhálózat, része a városon keresztül folyó vízi utaknak és az itt álló vízi malmoknak, valamint magának a városnak is, melyet meghatároz és egyedivé tesz. A várost gazdagító, sok malom közül az Angol kert területén a Jenő malom, és a Sándor malom nevezetű vízi malomok találhatók meg. A feltörő tatai források által táplált vízi utak mentén, megépült malmok sora, majdnem mindegyik Fellner Jakab nevéhez fűződik. Akkoriban, Tatán a 19 működő malom, egyedi arculatot kölcsönzött a természetközeli városnak és az élelmezésben is fontos szerepet játszott. Mára sok malom épületét lebontották, vagy nem üzemel eredeti funkciójában. Ezek közül az Angol kert területén a Jenő malom, és a Sándor malom nevezetű vízimalmok találhatók meg még ma is. (2.ábra) (Sylvester Edina, 2003, 252,253,254; Varga Istvánné, 2010, 224,226.256.o; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 11-13)

2. ábra: 18.század első fele, térkép az Angolketről és a városrészről
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, 2023

Az 1780-as években, gróf Esterházy Ferenc nevéhez fűződik az Angolkert alapjainak és korai időszakának létrejötte. Ebben az időben készült térképeken, ábrázolásokon már felismerhető a Műrom, melyet az 1800-as évek előtt helyezték el a kert területén. Valamint itt már észrevehető, a kertnek a város alakításában betöltött nagy szerepe, és kialakul a környező városszövet. A vízrendszer tervének kialakítása mellett a korai építési időszak munkáihoz tartozott, a kert lehatárolása, és a közvetlen környezetének lehatárolása. A kert melletti utcában található telkeket közvetlenül kőfallal választották el a kerttől. Az Angolkert környezetének életében fontos esemény az 1700-as évek közepén a Szarka fogadó első térképi megjelenése mely az Esterházy család vendégfogadója volt. Az épületet Fellner Jakab tervei alapján készítették el. (Sylvester Edina, 2003, 252,253,254; Varga Istvánné, 2010, 224,226.256.o; Körmendi Géza, 2012,102; Galavics Géza, 1999, 36.)

1783-ra megvalósult Böhm Ferenc tervei alapján a már említett módon megalkotott csatornarendszer is, kialakítja a belső tavakat, és szabályozza a forrásokat. A vízi utakhoz kapcsolódóan csatornarendezéssel, és a nagyobb volumenű tereprendezéssel, szintkülönbségeket hoztak létre, melyek a malmok működését segítették. Néhol, például a Jenő malom esetében két méternél is magasabb vízesést építettek ki. A források menti kőfejtésből, válogatott kövekből grottákat építettek. Az Angolkerti malmok közül elsőnek a Jenő-malom épült meg, majd a Malom-patak mentén lévő Sándor-malom (mely ma az Arnold hotel) és két Kalló malom, melyek közül csak egy maradt meg lakóházzá alakítva. (3.ábra) (Sylvester Edina, 2003, 252,253,254; Varga Istvánné, 2010, 224,226.256.o; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 11-13.)

3. ábra: 18.század,második fele, térkép az Angolketről és a városrészről
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, 2023

A Nyári lakot ugyan ebben az évben kezdik el építeni, mely a kert központi épülete lesz. Ez az Angolkert első és legfontosabb épülete mely szerény homlokzati díszítéseivel, a különleges növényfajokkal beültetett kertben a család pihenését és kikapcsolódását szolgálta. A Grossmann József tatai építésmester által tervezett mű, mely az egyetlen önálló terve volt. 1785-ben a Nyári-lak közvetlen környezete, és a kert bővítése készül el, valamint megkezdődik a műromok tervezése mely alatt patak folyik át és mellette egy kis vízesés hull alá és folydogál bele a patakba. Művészettörténészeink szerint, Magyarország legjelentősebbnek és legértékesebbnek tartott műroma Tatán található. Helyét itt az Angolkertben 1785-ben jelölték ki. Böhm tervei alapján ekkor fejezik be a Vizimadár tó építését is. A copf stílusú kerti lak a kert déli részén lévő kiemelkedésen, központi elemként épül meg. Főhomlokzata figurális díszítést kapott. Az Esterházy-címeres virágkosár és azok oldalain ülő két puttó alak Schweiger Antal uradalmi szobrász művei. Az épület oldalhomlokzatainak fülkéiben, a háborúig helyükön látható szoborpárt is ő készítette el. A nyári lak egyik különlegessége a terasz lépcsője mely a vízbe dobott kavics keltette koncentrikus mozgását imitálja. Az épület középső körterme „Sala terrena” jelleggel nyílik ki a kert felé. A kör alakú helyiség két szint magasságát foglalja el, belső falfestéseit Jankovszky József munkája. A rokokó ízlésvilágot sugárzó falfreskók egyike a kertművészet átmeneti korszakát felelevenítő csillag-sétány középpontjában ábrázolja a Nyári- lakot. Az említett ábrázolás és az épület más térbelsőinek térkeretező, klasszicizáló falfestései 1786-ra készültek el. A festmény olyan érzést kelt az emberben mintha a természetbe, egy nyitott

lugasból tekintene ki a tájra. Végül a nyári lak befejezése Gött Antal építész nevéhez fűződik, és a tervei alapján, a külső és a belső tér összekapcsolására, a korlátokat és a vázákat a helyükre rakják. (4.ábra) (Sylvester Edina, 2003, 252,253,254; Varga Istvánné, 2010, 224,226.256.o; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 11-13; INT-3)

4. ábra: Angolkert, Nári lak, és a díszterema festményei, 1930
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, Révhelyi Hagyaték képei, 2023

Az első kerti kompozíció, az első elképzelés, a Cseke-tó Nyugati részén, a források és a tó ölelésében valósult meg. Ez egy sugaras vue-rendszert alkotó, sövénynövényekkel szegélyezett csillagsétány alapú terv volt, melyben megjelentek a geometrikus és szabadabb íveltebb formák is. Ennél a rendszernél, a központi térből sugárirányba, 8 felé kiinduló utak, a már említett csillagsétány motívumát követték. Ennek a központjában a Nyári-lak volt. A sétautak között ösvények, növénykiültetések együttese volt látható. Az utak végében lezáró motívumként, dupla fasoros utakat terveztek. A kertnek ez az átmeneti stíluskorszaki alakja, csak rövid ideig marad fent. Ma, a későbbi időszakban kialakult térszerkezetet, állapotot láthatjuk.(5., 6. ábra) (Sylvester Edina, 2015. 30-31. oldal; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 7-13.)

5. ábra: Irreguláris stílusú kertterv az Angolkerttről, 1782
Kép forrása: Sylvester Edina, Tata a kertek és vizek városa, 2004

6. ábra: Első Katonai felmérés, 1782-85
Kép forrása: Arcanum

A kert területén lévő vízesések építése még 1787-ben is folytatódtnak. Ma a Jenő-malom és környezete malommúzeumként üzemel. A látogatók betekintést nyerhetnek az akkori, vizek és a malmok városa életébe. Interaktív előadásokat láthatunk a malomépítészetről és a malmok működéséről, életéről abban az időben. (Sylvester Edina, 2003,253,254)

A már említett későbbi tervekben a csillagsétány ötlete nem szűnt meg teljesen, hanem átformálták, sokkal természetesebbé, lágyabbá tették. Gyengéd vonalvezetésű kerti utakat terveztek, melyek kanyargósan távolodnak el a Nyári laktól. (Sylvester Edina, 2003,253,254)

A kert másik impozáns épülete az üvegház, melyet a grófi család a mediterrán, és délszaki növénygyűjteményének átteleltetésére építette. Az épületet 1788-ban kezdték el építeni, a Hattyúliget utcára nyíló gazdasági bejáratnál. Ez az épület volt a ma ismert Pálmaház elődje. (Sylvester Edina, 2004,155; Sylvester Edina, 2003,255; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 12,13; INT-3)

1788-89 között már kifejezetten a szentimentális stílusú kerti elemek épültek meg. A barlangok és grották, a magányosság, mély elmélkedés, nagy nyári melegben hűsölés színhelyeiként. Rusztikus megjelenésű, nyers, hűvös, árnyékos belseje és az alatta átfolyó patak együttes élménye teszi a szentimentális kert egyik látványosságává. A kertben található másik grotta a műrom irányába, a Tükör-forrás patak menti domboldal lábánál található. Előtte romantikus köhíd ível át a vízfolyás felett. A római szentélynek is nevezett grotta szerű építmény egy ívesen záródó, rusztikus, de mégis bensőséges miliőt teremtő, alkotás. Középpontjában egy faragott „Mózes-tábla” és előtte, egy kiemelt kötömb kapott helyet, mint térdeplő. Csak úgy, mint a Pokol forrásnál található műbarlangot, ezt is a magányos tartózkodás és a visszavonulás helyeként használták, és szentélynek nevezték. A grotta előtt két irányban keskeny kerti ösvények vezetnek fel a domboldalban, az Angolkert legmagasabb területére. (7.ábra) (Sylvester Edina, 2015,32,33; Varga Istvánné, 2010, 224.o; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 12,13; INT-3)

A kor akkori stílusát követő híres kerti romépítmény, a vértesszentkereszti apátság késő középkori faragott köveinek, a kertbe való átmentésével épült meg. Ezekből a kövekből Csákvárra is került, de ott nem romos hatású építményt alakítottak ki, hanem egy gótikus stílusú emlékművet. Az apátsági háromhajós templom bontása Vértesszentkereszten az 1790-es években kezdődött meg, és a műrom kerti építményének megépítése egészen 1793-ig tartott. A falak között található egy régi kömedence, mely a vizek nimfáit jelképezi. A „romok” mellékhajójának egy másik fülkéjében a falra az építész, egy domborműves római sírkövet helyezett el. A Cseke-tó nyugati partvonalával közel párhuzamosan, a Kék-Forrás eredésétől futó vízfolyás tereli a Kék-forrás vizét a műromhoz, és ad a helynek egy kellemes

hangulatot. Emellett az eltelt idő emlékműveként erőteljes érzelmeket kelt az emberben. A fentről érkező Angyal-forrás vize, átfolyik a romtemplom oldalhajóján és annak kőtálcáján kis „zúgó” formájában alábukik, elcsordogál a főhajó felé. A két forrás vizei, a malom telke alatt kialakított széles vízmederben egyesültek, majd a Pálmaház alatt csörgedezve eljutottak a Sándor-malomhoz. A forrásvizek összefolyásából jött létre a Tóvároson átfolyó Malompatak.

1794-re a Nyári-lak terasza előtti terület lejtős terepalakulata is. Ez terepplasztikai építmény lehetett a szabadtéri színelőadások első színtere. (7.ábra) (Sylvester Edina, 2013,40,52-58; Sylvester Edina, 2003, 255; Varga Istvánné, 2010, 224.o; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 6; INT-3; Galavics Géza, 1999, 36.)

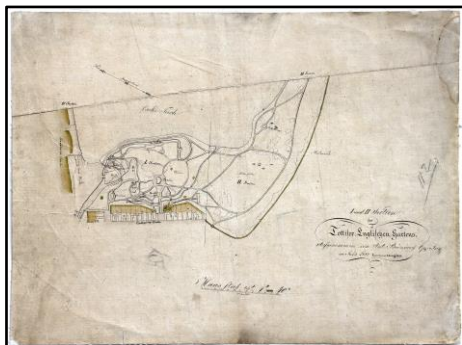
A „Török kéjlak” egy a Cseke-tó déli partján álló 1797-ben épült nyolcszög alaprajzú, mellvédekkel díszített, valamint gótikus ablakfülkékkel ellátott, szentimentalizmust jelképező építmény. Az épület a rézsűs partoldalban szabadon áll melyhez 2 kis ösvény vezet fel. A Mecset borítása tatai előfordulású, lyukacsos textúrájú, forrásvízi mészkő, más néven Darázskő. Az építmény vakolatlan, grotta-hatású. A durván rücskös, szürke falfelülete sejtelmes és a vadregényes hatást kelt. Ma tetején kupola található melynek csúcsán egy félhold dísz helyezkedik el. (7.ábra) (Sylvester Edina, 2015, 33; Varga Istvánné, 2010,225.o; Kamrás Dorottya Kiss Zsolt, 2018, 12,13; INT-3)

1801-ben a kert reprezentatívan megnyílik a mai Sport utca felé. A Nyári-lak felé vezető út elején az utca felé nyíló főbejárat kapuja mögött, az út két oldalán, két szárnyas griffmadár épül. Az Esterházy család címerállatát mintázó szoborpár anyaga homokkő, mely már korábban említett Schweiger Antal tatai szobrászmester műve, melyek a kőalapzaton ülve őrzik a Nyári-lakot. (7.ábra) (Sylvester Edina, 2003,255; Sylvester Edina, 2015,34; Varga Istvánné, 2010, 256.o; INT-3)

A kőkerítés tövében a kőgriffekkel díszített bejáráshoz közel, egy kis grotta is megtalálható, mely méreteit illetően, a Pokol-grotta egy kisebb változata. Ez a kert egy korai szentimentális építménye. Az 1800-as évek elején mélyen, a földbe ásott „jégverem” funkcióját töltötte be, mely az élelmiszer hűtésének feladatát látta el. Funkciója miatt a patak túlsó partján a Nyári-lak működtetésének elmaradhatatlan része volt. (7.ábra) (Sylvester Edina, 2003,255,256; Sylvester Edina, 2015,34)

1803-ban az említett bejáráshoz közel, a patak és a Nyári-lak között épült meg a nyári konyha, mely ma már más feladatot lát el. A Nyári-lak és környezete a családi és előkelő társasági ünnepek, a szórakozás helyszíne volt, amit a konyhaként működő kunyhó szolgált ki. A kerti kunyhót a Török mecsethez hasonlóan, vakolatlan durva mészkőfala teszi

érdekessé. A kertben, ez a máshol is felbukkanó anyaghasználat, az Angolkertnek egy egységes hangulatot ad. Az 1820-as évekre a kert klasszikus tájképi formát ölt.(7., 8. ábra) (Sylvester Edina, 2003,255,256; Sylvester Edina, 2015,35; Geccséné dr. Tar Imola, 2019, 6.)

7. ábra: Angolkert helyszínrajza
Kép forrása: Kuni Domonkos Múzeum, 1822

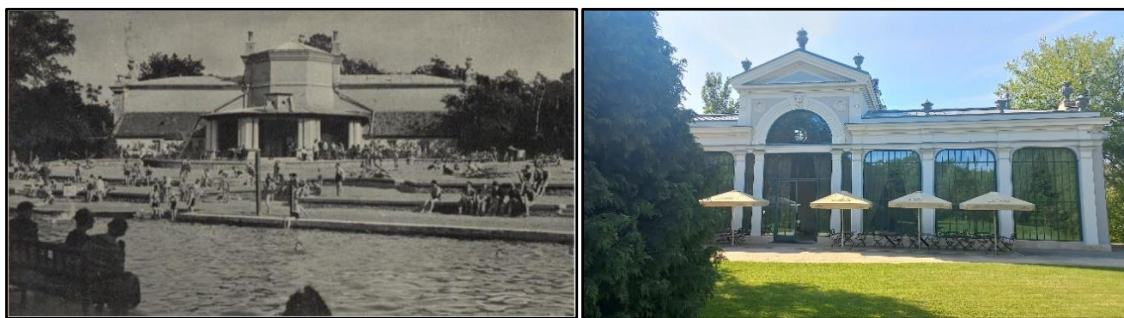

8. ábra: Nyári konyha, Mürom, Pokol-műbarlang, Grotta-szentély, Griff szobor, Török mecset, Angyal-forrás
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

Az Angolkert keleti végében jelenik meg az Uradalmi Pezsgőgyári együttes. Ezen a helyen sokáig még „Bierhaus” felirat volt látható. A sörkésztést felváltja a pezsgőgyártás. Az épületet, Fellner Jakab évtizedekkel korábbi tervei alapján építették meg 1905-ben, és az épület lépcsőházában márványtáblán található az átadásának dátuma. Az Esterházy pincészethez dupla fasoros út (4 soros) vezet. Ez a fasor nagy értéket képvisel, a fajtája, és a hangsúlyképzés ritka eszközének alkalmazása, a kétszer dupla sorok ültetése miatt. (Sylvester Edina, 2004,157,158; Varga Istvánné, 2010, 227.; Geccséné dr. Tar Imola, 2019, 6.)

A Pálmaház, mai helyén a Hattyúligeti bejáráshoz közel a 19. század második felében jelent meg. Ez az üvegház megelőzte még a híres kismartoni építményt, gyűjteményt is. Egy időben kiokszként működött mely egy közkedvelt szórakozóhely volt, ahova a fürdőtől is át lehetett jönni. A kőépület déli oldalán nagy üvegfelületek helyezkedtek el. Télen, bent az épületben tartották az épület előtt található pálmákat, melyek nyáron díszítették annak

előterét. A Pálmaház megjelenésével maga a kert szerkezete is megváltozott. A már említett, Pálmaházhoz vezető kerti bejárat eddigi gazdasági funkciójából, egy sokkal előkelőbb bejáratná vált, ehhez méltóan egy díszesebb kapuzatot is kapott. A Pálmaház idővel két irányban működő építménnyé változott át. Az egyik irányba, a Hattyúliget-fürdő néven működött. A fürdő a kristálytisztá forrásvizekből kapta az utánpótlását, és a fürdő folyamatos fejlődésével, a város idegenforgalmát fellendítő helyszín lett. Az 1930-as években, a tatai Kristály fürdő irányába néző homlokzata kioszkszerű bővítést kapott, ahol a fürdővendégeket kávézó és napozó terasz várta. Az idegenforgalom érdekében sok fejlesztést, vittek végbe. Ilyen fejlesztés volt egy versenymedence méretű úszótér kialakítása, a mélyített mederfenékkal ellátott szakaszán egy trambulín felállítása, és az öltözősor kedves faépületének a területet záró kőfal elé illesztése. A másik irányba, az Angolkert felé eső oldalán, napernyős terasz helyezkedett el. Az előterében elterülő tágas gyepfelület főképpen, időszakos rendezvénytérként is működött és társasági eseményeknek adott helyet a két világháború között. Ilyen rendezvények voltak többek között a híres jótékonyági zártkörű Anna-bálok, melyeket 1930-as évek közepétől egészen 1939-es évekig rendeztek meg. A két világháború közötti évtizedekben ez a hely is, mint a település egyéb vonzó látványosságai, és rendezvényei nemcsak a helybeliek számára volt kedvelt időtöltés, hanem a fővárosiak és a külföldiek számára is, melynek köszönhetően Tatát egy kellemes és változatos városként könyvelték el az emberek. (9.ábra) (Sylvester Edina, 2004,158; Sylvester Edina, 2015.43, Körmendi Géza, 2006, 256.; Varga Istvánné, 2010, 227.o; INT-3)

9. ábra: Hattyúliget-fürdő régen, Pálma Rendezvényház most
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

A már említett korábbi tereprendevezések alakították ki a Nyári-lak déli terasztól kiinduló lejtős területet. Korabeli felvételek bizonyítják, hogy nem volt se színpad se díszlet, hanem a gyepet használták táncparkettként. Nem volt díszlet sem, hanem kihasználták a természet adta lehetőségeket, adottságokat és olyan darabokat válogattak ki, melyekhez illet a természet adta "színpad és díszlet". Az 1933-1936. évektől nevezetes Angolkerti színi előadások helyeként is szolgált, ami Esterházy Ferenc grófnak köszönhető, aki Tatán

elindította a zenei és színházi életet. Megszervezte a Tata-tóvárosi szabadtéri játékokat, mely keretében nyaranta egy-egy hétig tartó, úgynevezett „Júniusi hetek” kerültek megrendezésre. Ezek alkalmával a fővárosi Operaház legfelsőbb vezetői, híres rendezői, zenészek, énekes és táncos színészek felejthetetlen előadássorozata került megrendezésre és a természetben előadott színjátszás új műfaját teremtették meg itt Tatán. Ezek rendkívüli színházi eseménynek számítottak és nemcsak országos, hanem nemzetközi hírűvé is váltak. A rendezvények sora és intenzitása, valamint a nagy tömegek és a hangzavar, mértéken felül igénybe vették a kertet, a növényállományt. A „szabadtéri színpadnak” nevezett terület ma is különféle zenei és színi előadásokkal kápráztatja el az idelátogatókat. *(Kóla Margit, 1936. 3-17., Sylvester Edina, 2013. 39-42., 49-50.; Varga Istvánné, 2010, 228, 230.)*

A 20. században került sor az Angolkert vasút felé eső részében, a Kölcsey utca és a MÁV terület határán a tenispálya, majd a teniszkлуб megépítésére. Ennek a területhasználatnak egy nagykiterjedésű, gyors növekedésű nyárfákkal beültetett parkolót építettek, ami nem illik bele ebbe a védett, zárt kertbe. *(Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 10.)*

Az Angolkerten belüli terület -és épülethasználat a második világháború után

A második világháború utáni változások alapja az Angolkert Népkert néven történő átalakítási folyamatának megkezdése volt. Az Olimpiára való felkészítésre, olimpiai edzőtábort alakítottak ki Tatán és ennek helyére, az Angolkert délnyugati részét választották ki, ahonnan nagyobb részt lekerítették a tábornak. A kert területét és a történelmi építményei, mint a tavat, az utakat, edzésekre és sporteseményekre használták mellyel nagymértékben rongálták azokat. A nyári lakból szállást alakítottak ki. Lefestették, vésték a falakat, és újabb szobákat hoztak létre. A használat fejében viszont az egész területen jelentős fenntartási munkát is végeztek. *. (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)*

1960-as években a térségben történő bányászatnak köszönhetően elapadtak a források, kiszáradtak a patakok medrei, így vízműkutakkal kellett megoldani, a látványosságok vízellátását. A Kristály fürdőből Kristálystrand lett, betonmedencével, és gyermekmedencével, valamint tájidegen növényfajokkal. A szabadtéri színpadot átalakították és megépült egy 16x11 méteres színpad mely elé egy zenekari árkot építettek és egy állandó, fix férőhelyes lelátót. *. (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)*

A Kalló malomnak megszűnt az eredeti funkciója, lakóházat alakítottak ki belőle, végül pedig a Jenő-malom működése is leállt. Az utóbbi sajnos az évek során, a folyamatos elhanyagoltság miatt veszélyessé vált. A régi főbejáratnál álló griff szobroknál a szélső

telkek terjeszkedése miatt a romló állapotban lévő szobrok mögé és mellé két oldalt kerítést építettek mely eltakarja a szobrokat a szem elől. (Varga Istvánné, 2010, 256.o)

Az 1970-es évek második felében a Pálmaházat Kristályszállóvá alakították. Befalazták a kertre nyíló nagy kétszárnyú ajtókat. Az épület főhomlokzata és a terasz támfallal szegélyezett területét sűrűn több, magas örökzöldet ültettek mely majdnem teljesen eltakarta a szállót. Ez a nagyfokú takartság eltér a szentimentális kerttől. A szálloda bezárása után állapota veszélyesen leromlott. Az épület túlsó oldalán pedig a strand üzemeltetése már nem volt jövedelmező ezért bezárták, majd a kapcsolat is megszűnt a Pálmaház és a strand között. . (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)

Az 1970-es évektől, az egyre növvő nézősereg hatására állandó nézőteret, színpadot, zenekari árkot és beton tornyot építettek. 2004-ben a kert műemlékké nyilvánítása hatására, megkezdődtek a helyreállítások a területen, amelyek még ma is folyamatban vannak. A nyári lakot a városi múzeumnak átmenetileg kiadták. Ez lett 2010-ig, a kert helyreállításáig, a Kuny Domonkos Múzeum hivatalának bázisa, jelenleg ismét városi múzeum. (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)

A szocializmus ideje alatt és azt követően, a kert tulajdonjogi szempontból teljesen felaprózódott. Az ezredfordulóra egyértelművé vált, hogy Tata legnagyobb, összefüggő történeti kertje, ahol a kulturális örökség emlékei eredeti mivoltukban és a jövő számára átmenthető rendszerben megmaradtak, a további veszteségek, káros hatások megelőzése érdekében önállóan is műemléki védelmet érdemel. . (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)

A Pálmaház 2004-2007 évi revitalizációs célú helyreállítása után, az Angolkert legértékesebb magterületét is helyreállították 2010-2015 között. Ma, a volt fürdő, területén mivel a forrásvizek elapadtak, így a terület új külsőt és rendeltetést kapott. A városhoz híven, a régi korokat bemutatva a Jenő malmot valamint környékét felújították és egy ipartörténeti, kulturális attrakciót, egy vizes közösségi tér és múzeum épült, melyben a tatai malmok működését is megcsodálhatjuk. . (Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.)

Az Angolkert, Tata zöldfelület rendszerének, és kultúrtörténeti identitásának egyik nagyon fontos elemegyüttese. Ennek köszönhetően a történeti városban élőknek, az életszínvonalát növelő, és a hely egyediségére méltó, turizmust vonzó, és fenntartható terület lehet, ha ennek megfelelően kezeljük. Ennek alapfeltétele, hogy egy olyan rendszert,

kertturizmust hozzunk létre, mely a helyi lakosságra nincs negatív hatással, de egy folyamatos és szakszerű fenntartást, jól szervezett működtetést és fejlődést tud biztosítani a történeti kertnek, és elemeinek. (*Sylvester Edina, 2015,45-49; Sylvester Edina, 2015,47; Gecséné dr. Tar Imola, 2019, 8-9; Varga Istvánné, 2010, 256.*)

4. Angolkert kertturisztikai szempontú elemzése

4.1. Angolkert ma, kertturizmus

Sokan járnak Tatára az ország minden tájáról, hogy megnézzék a város látványosságait, vagy csak hallottak a település megannyi természeti csodájáról és saját szemükkel néznék meg. Csak hogy párat említsek, ilyen a tatai Öreg-tó és környezete, a Tatai-vár, az Esterházy kastély, a majd 230 éves tatai platánfa, a Kálvária domb mely az ELTE tatai geológus kert része, a Fényes tanösvény, az Agostyáni Arborétum és a Cseke-tó, amely otthont ad a híres tatai Angolkertnek mely országos műemléki és helyi természetvédelmi műemlék és természeti park. Az elemzésem során a kertet több szempontból vizsgáltam. Kitértem a használatára, a tulajdonjogokra, és megemlítettem a fejlesztéseket is melyek a park területén mentek végbe (a jelent, múlt és jövőt illetően). Elemeztem a fenntartását, és megvizsgáltam, hogy a turizmus milyen nehézségeket okoz napjainkban. Végül ismertetem a kertturizmusát, milyen programokkal színesítik a kertet, és teszik az emberek számára hívogatóbbá, élménydúsabbá az ottlétet, Valamint, hogy mit tud nyújtani a helyiek és az idelátogatók számára, és milyen a kert kapcsolata a várossal.

4.1.1. Használat, tulajdonjog

Ez a békés és közkedvelt, pihenésre, sportolásra vagy csak egy kis sétára alkalmas park, a tatai és a környező településeken élő emberek számára fontos hely. Mára már, Önkormányzati közparkként funkcionál és az Önkormányzat tulajdonában van egy használati megállapodás alapján, kivétel a Pálma ház vagy mai nevén Pálma Rendezvényház, ami a kert része ugyan, de magánkézben van. Emellett az idők során területek kerültek magán vagy más tulajdonos kézbe így sok helyen, az Angolkert területén lakóházakat építettek, illetve az Olimpiai Edzőtábor is elvett egy részt a kert területéből. A park területének ezen része 0-24-ben nyitva van a látogatók számára, a Nyári lak és a Cellarius kincsház viszont csak meghatározott időn belül látogatható, az előbbi pedig csak belépőjegy vásárlás ellenében. (INT-3)

4.1.2. A múlt, jelen és jövő fejlesztései

A parkra irányuló nagyobb fejlesztések legtöbbször, pályázatok keretében valósulnak meg. Az elmúlt évtizedben 3 nagyobb pályázati felújítás történt a kert területén.

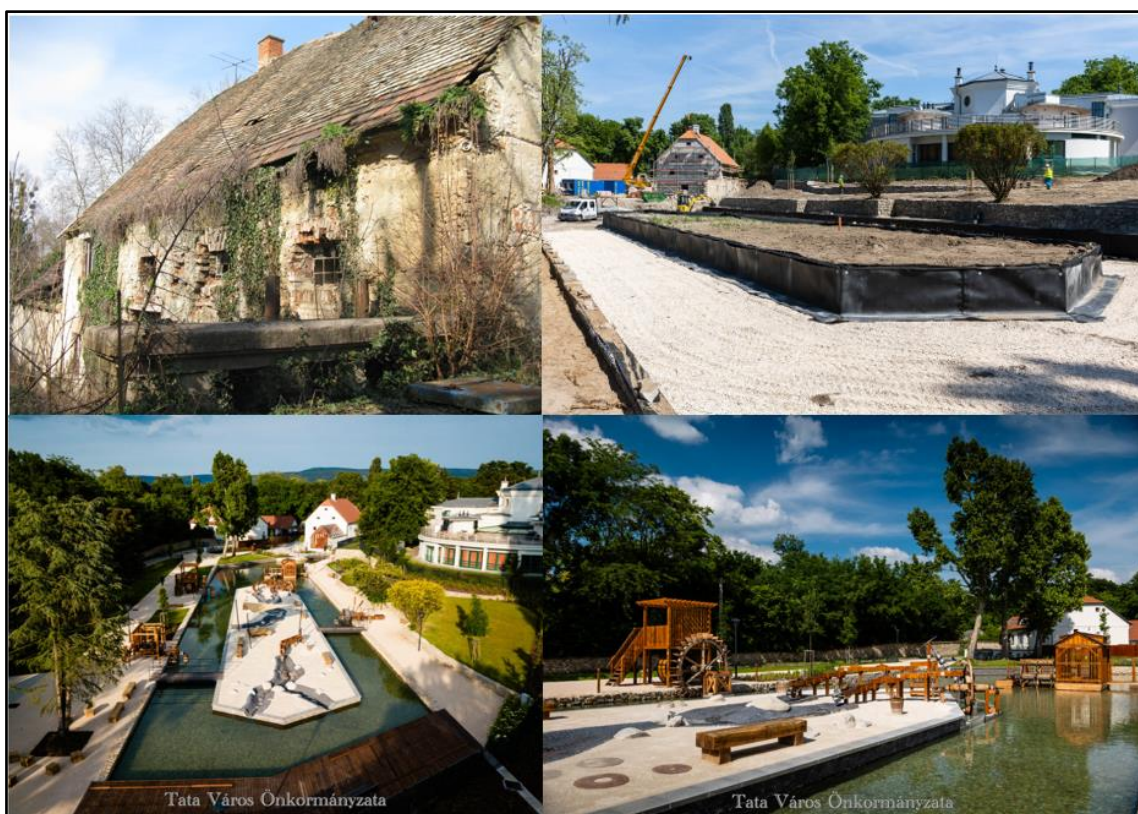
Először, 2009 augusztusában, A Tatai Angolpark rehabilitációja címmel, Tata Város Önkormányzata pályázatot adott be a 115/2008./V.7./, 183/2008./VI.25./ számú határozata szerint, az Új Magyarország Fejlesztési Terv Közép-dunántúli Operatív Program keretén belül. A KDOP-2007-2.1.1/B jelű pályázat még az az év szeptemberében pénzügyi

segítséget jelentett. A projekt 2009.11.01-ben kezdődött meg és 2014.10.01-ig tartott. A város turizmusának fejlesztése okán a munkálatok az Egész Angolpark területére kiterjedtek. Restaurálták a Kiskastély épületét azon belül is a falfelületeket és az azon található freskókat. Felújításra került a szabadtéri színpad és megújul a hangtechnika és a nézőtér. Újjáépítik a park egyes sétaútjait, és új burkolatot kapnak, valamint új padok, tájékoztató táblák kerülnek ki, és megújul a közvilágítás is. (INT-8)

Ilyen nagy fejlesztés volt még, A tatai angolkert természeti és kulturális örökségének helyreállítása című projekt, mely a Környezet és Energia Operatív Program keretén belül nyújtottak be a 2013 júliusi Tata Város Önkormányzata a 148/2013.(V. 2.) számú határozata alapján. A KEOP-3.1.2/2F/09-11-2013-0043 azonosító számú pályázatra a város 2013 októberében, megkapta a támogatást. A projekt 2014. 02.01-től 2015. 05. 31-ig tartott. A projekt megvalósulásának oka az volt, hogy anyagi erőforrások híján a park nagyon rossz, elhanyagolt állapotba került. Elvadult, elburjánzott a növényzet, és elterjedtek az invazív gyomfák és az egyéb fás, illetve lágyszárú növények. Valamint a kerti építmények rekonstrukcióra szorultak és helyenként életveszélyessé váltak. Emellett a grották, a hidak, a kerti utak is felújításra szorultak az állapotuk miatt. A kert rendbetétele, a Tóvárosi Angolkert helyszínrajz alapján történt, melyet Eduard Riese 1823-ban tervezett. A rendbehozott, elvégzett felújítások a vízrendszerben a tükörforrás medrének, valamint ezt a vizet elvezető ároknak és partszakaszának kialakításával, és a műbarlangtól egészen a zsilipig terjedő patakmeder szakasz megújításával valósult meg. Ezek mellett megtörtént a nyári konyha műemléki rekonstrukciója, valamint a sétány rekonstrukció keretében a nyárikonyha, a műbarlang, valamint a tópart környezetében megtörtént a kerti sétány felújítása is. (INT-8)

A legfrissebb projekt az Angolkerti Jenő malom és a volt Kristály fürdő területének rehabilitációja, felújítása volt. Az Angolkert Malomkert – Angolkerti rehabilitáció III. üteme című projektet, Tata Város Önkormányzata ugyancsak a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretében nyújtotta be. A TOP-1.2.1-16-KO1-2017-00003 kódú pályázat 2017.12.20-án meg is kapta a pénzügyi támogatást. A projekt 2018.04.01-ei dátummal kezdődött el és 2023.06.30-ra fejeződött be. A cél az volt, hogy a látogatóknak egy látványos és különleges attrakciót hozzanak létre, mely szimbolizálja a várost, annak történelmét, és az Angolkerttel, vagy a városon belül bármely más látványossággal (Esterházy kastély, Tatai vár, Fényes tanösvény) egybekötve, egy teljes napos programot kínáljon az idelátogatók számára. Valamint a város turisztikai helyszíneinek bővítésével, növelje a város turizmusát. Így a projekt alapján a régi romos fürdőből és malomból egy interaktív vizes témára épülő élményparkot hoztak létre, mely a gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt élvezhető

programlehetőséget kínál. A „vizek városához” híven, a kertben a régi városi malomipart bemutató malmok interaktív makettjeit találjuk. Emellett a kert alkalmas rendezvények szervezésére a malom épületében pedig, a régi malom működését bemutató, és a műemléki védettségnek megfelelően restaurált eredeti malomszerkezetet láthatjuk. A különlegessége még a helynek az interaktív központi helyiség ahol a malomkereket és a köveket munkába lehet fogni és próbaörlést lehet velük végezni. Az épület többi helyisége a molnár és családja mindennapjait mutatja be egy dokumentumfilm, és berendezett szobák segítségével. A malom reprezentatív kertje alkalmas rendezvények szervezésére is. (10.ábra) (INT-8; INT-3)

10. ábra: Angolkert, Jenő malom, régen, a felújítás alatt és most
Kép forrása: Tata város honlapja., 2023

A kert fejlesztésének IV. ütemét 2023 szeptemberében, a tatai Önkormányzat képviselő testületének előterjesztették, majd szeptember 15-ös határidővel benyújtásra is került. A pályázat az Európai Unió, Interreg VI-A Magyarország-Szlovákia Program keretein belül lett meghirdetve, melynek célja hogy határokon átívelő segítséget nyújtson az olyan vidéki településeknek, akik veszélyben érzik a helyi hagyományait, örökségüket. A „HUSK-2.4.1 – A helyi örökség megőrzése” tárgyú pályázat segít a településeknek olyan támogatásokat kezdeményezni melyek növelik a történelmi, illetve kulturális örökségeik értékét és a városra vetett hatását javítják. E pályázaton belül a műromok, a török mecset, néppark bejárata, a két kőgriff, a Nepomuki Szent János szobor és a híd műemléki

restaurálását vinnék végbe. Cél még, hogy a többi Esterházy örökségi helyszínnel együtt a kulturális rendezvények hírét öregbítsék és nemzetközi szintre emeljék azokat. (INT-8)

4.1.3. Fenntartás

A fenntartást a Tatai Városgazda Nonprofit Zrt. végzi el mely a város össze többi zöldfelületét is karbantartja. A fenntartást pályázati, illetve saját forrásból finanszírozza az Önkormányzat, pontosabban A Tatai Városkapu Zrt. a kert területén, a Nyári lak és a Cellarius ház épületét, valamint a környékét tartják fenn, kivéve a Pálma rendezvényházat és közvetlen környezetét, mert az magánkézből van. A munkákat, mely a fűnyírást, szemétszedést, falevél szedést, fametszést, utcabútorok, a hidak, elektromos berendezések karbantartását jelenti, egy ember végzi, a "Cseke-tó gondnoka". Mivel magának a kertnek még nincs jelentős, saját bevételi forrása, amit a karbantartásra vagy megújításokra fordíthatna, (gondolok itt belépőjegyre, vagy a parkban rendezett esküvőkre), így ezek a hiánya nagy hátrányt jelent. Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a városnak nehéz feladata van mind az anyagi, mind az emberi erőforrások híján a kert fenntartásában. (INT-7)

4.1.4. Programok

A kert sok érdekes, változatos és színes programot kínál, melyekről egy nagyon jól összeállított, kezelhető és informatív honlapról tájékozódhatunk. A közösségi médiát illetően, jelen van még a facebookon ahol szintén frissen napra készen kapjuk aktuális programok információit. Emellett a nyomtatott sajtót illetően plakátokon illetve szórólapokon hirdetik a programokat előadásokat és magát a kertet. A programokat 3 csoportba sorolhatjuk helyszínek szerint.

Az Esterházy Nyári lak a kert egy impozáns helyszíne ahol kulturális, művészeti, zenei vagy irodalmi rendezvényeket és családi események, ünnepeket valamint üzleti fogadásokat, találkozokat tartanak. A Nyári lak rendelkezik állandó és időszakos kiállítással is melyet, ahogy már korábban említettem belépőjeggyel lehet megtekinteni. A jegykínálat nagyon széleskörű így mindenki megtalálja a neki megfelelőt. Csütörtöktől Vasárnapig 9.00 és 17.00 óra között van nyitva az épület. Szakvezetést is biztosítanak az érdeklődőknek, de az egy héttel korábban le kell egyeztetni. A Sall Terenna-ból nyíló teraszon, nyári estéken élményfestést, zenei koncerteket és esküvői ceremóniákat is tartanak. Jelenleg enteriőr kiállítással várják a vendégeket. A földszinten egy női szalont, egy úri dolgozószobát és egy ebédlőt lehet megtekinteni melyet a Fischer család igényes, és aprólékos Herendi porcelánjai tesznek még mutatósabbá. Az emeleten pedig egy interaktív, az Angolkertet bemutató kiállítás látogatható. (11.ábra) (INT-3)

11. ábra: Angolkert, Nyári lak, ideiglenes kiállítás, állandó herendi porcelán kiállítás, Nyári zenés estek, Élményfestés

Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

A Cellarius ház ma ajándékboltként és vendéglátó egységként működik. Kézműves kiállításoknak és nyitott műhelyeknek ad otthont, valamint tematikus kézműves vásárokat tartanak. Megvásárolhatók itt a helyi mesterek termékei, képzőművészeti alkotásai, dísz tárgyai (ékszerek, mézeskalácsfigurák, bórdíszműves használati tárgyak) valamint belekóstolhatunk a Neszmélyi borvidék finom boraiba, de találunk a polcokon őstermelők szörpjeiből és lekvárjaiból is egy-egy üveget. Programként tartanak kis workshopokat mely során az érdeklődők betekintést kaphatnak a munkák elkészítésének lépéseibe. Kiállítók például A kösziklás Borászat, és Sulyok Teréz festő. (12., 13. ábra) (INT-3)

13. ábra: Angolkert, Cellarius Kincsház, régen Nyári konyha 12. ábra: Angolkert, Cellarius Kincsház, beltér és a kézműves alkotások
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023 Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

Kint a természetben is sok program várja a látogatókat. Ilyenek a vezetett kerti séták, a tavaszi, őszi piknikek, kézműves vásárok és kiállítások, kisebb fesztiválok, fotós és filmforgatási helyszínek. A facebook honlapon hirdetett Esterházy kerti séták során betekintést kap az ember az Angolkert történetébe, illetve tematikus, az éppen aktuális évszaknak, ünnepnek megfelelő séták is megrendezésre kerülnek. Ilyen a húsvéti Tojáskereső vagy a Mártonnap kerti sétája és a Mikulásváró vezetett séta. Emellett Adventi estéket is tartanak mely a gyerekeknek és a felnőtteknek is kedvez, így kézműves foglalkozások, mesevetítések, workshopok, valamint vezetett sétákat is találunk a programok között. Nyár elején tartják meg a Sokadalom nevezetű néptánc fesztivált mely során vásár, táncbemutató, mesemondás és sok egyéb program várja a látogatót. (14. ábra) (INT-3)

14. ábra: Angolkert, Tematikus kerti séták
Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

A ’’4. helyszín’’ a Pálma Rendezvényház, mely jogilag nem a városhoz, hanem a Kristály Hotelhez tartozik, mint független intézmény, de az Angol kert területén található, így szerves része a kertnek mind látványában mind funkciójában. Rendezvényközpontként működik, ahol például céges rendezvényeket és esküvőket szoktak tartani.

4.1.5. Az emberek, a város és a kert kapcsolata

Vizsgálataim és az alapján, amit életem során megfigyelhettem, (hiszen születésem óta Tatán élek) az emberek szorosan kötődnek a kerthez és a várost is nagyban befolyásolja magának a kertnek a léte. Az itt élők megannyi aktív és kulturális tevékenységre használják, vagy csak éppen egy nyugalmas sétára vágnak a természetben, melyet a park fáinak intim és bensőséges érzete és a horgászto lassan hullámzó vize ad.

A város különlegessége és szépsége abban a megannyi természeti szépségben és történelmi helyben rejlik, mely szerves részét képezi, és alakítja a város szövetének, életének. Véleményem szerint az egyik legegységibb tulajdonsága a városnak pont a kapcsolata az Angolkerttel. Ezt az Esterházy-ak teremtették meg, a Kastély, az Öreg-tó és a környékének valamint az Angolkertnek a kapcsolatával. Hiszen nem csak egy angolkertet hoztak létre a városban, a rezidenciájuk mellett, mint ahogy ezt máshol tapasztalhatjuk, hanem magát a várost építették bele a kertbe azzal, hogy nem a Kastély közvetlen közelében épült meg a kert hanem, a település egy másik részén. Létrehoztak egy egyedi látványtengelyt az Esterházy kastély és a hozzá távolabb megépülő Angolkert között, mellyel magát a várost is a kert részévé tették.

Talán ez is, ami vonzza az embereket a megannyi természeti kincs mellett, hogy megtapasztalják ezt a különleges természetközeli élményt, amit a két tó és a köztük lévő kapcsolat alakított ki a város szövetében.

4.2. Az Angolkertről szóló, kertturisztikai szempontú kérdőív feldolgozása

Szakdolgozatom szerves része egy teljesen anonim kérdőív melynek kérdéseit úgy alakítottam, hogy a kert használatára irányulóan tudjak meg több információt a lakosokról, az idelátogatóktól melyet javaslatlététem során használni fogok. Abból az elgondolásból készítettem el ezt, mert úgy vélem, hogy az ilyen és ehhez hasonló zöldfelületeknek, települési zöldszigeteknek, parkoknak kerteknek vagy jelen esetben történeti kertnek muszáj, hogy legyen a kert és az emberek közötti kapcsolat, hiszen az ember a megalkotója, fenntartója, élvezője ezeknek a természeti csodáknak, legyenek bármilyen szerepkörben, pozícióban, de tőlük függ egy kert megléte, szépsége. Persze ez mind csak egy bizonyos kereten belül, hiszen mint az én esetemben is, egy történeti kertnek meg kell hagyni az eredeti alakját, elemeit, szépségét, mert ha nem, elveszti eredeti mondanivalóját. Kérdőívem célja, hogy megismerjem az emberek véleményét, gondolatait a kertről és ezekből a forrásokból is merítsek a javaslatlétéleim megfogalmazásakor.

A kérdőív elején leszűrtem a válaszadók életkorát, lakhelyét, azt hogy kivel, milyen időközönként és milyen célból látogatja a kertet illetve, hogy milyenek az ismeretei a kertről. Ezeknek célja az esetleges pontosabb és jobb megértés, szűrés. Ezt követően eldöntendő válaszos kérdéseket tettem fel, hogy szívesen látnának-e egyes programokat.

A kérdőívem végén rövid, egy-két szavas, megválaszolando kérdéseket tettem fel, hagytam, hogy az emberek ötletjenek és leírják gondolataikat ezzel kapcsolatban. Mi az, amit esetlegesen hiányolnak és még szívesen látnának a kertben, legyen az program vagy, olyan tárgyi elem, amire szükségük lenne (pl. utcabútorok, illemhelyek, kerti séták, koncertek) innen a kert területéről. Mi okoz örömet nekik a kertben akár vizuálisan, akár funkcionálisan, vagy egyszerűen mi az, amiért ide látogatnak nap, mint nap. Fontosnak tartottam megtudni azt is, hogy mi miatt szeretik, vagy éppen kevésbé preferálják az emberek az Angolkertet. Ez volt kérdőívem legfontosabb része, hiszen ebben kaptam visszajelzést a látogatóktól, felhasználóktól, és ezeket figyelembe véve kertturisztikai és egyéb fejlesztési javaslatokat fogalmaztak meg, mely dolgozatom célja volt.

A kérdőívet online és nyomtatott formában is kitöltötték. A papír alapút az Angolkertbe, a már említett régi Nyárikonyhába vittem el, ami ma a Cellarius Kincsháznak elnevezett ajándékbolt. Szívesen segítettek a munkámat az ott dolgozók és az arra járóknak hirdették a kérdőívet.

A válaszok feldolgozása során sok észrevételt tettem. A jelenlegi lakóhelyre alapoztam a feldolgozás során. A Tatai polgárok közül többségben csak havonta vagy évente látogatják a kertet. Ez meglepő adat volt számomra, mert sűrűbb látogatottságra számítottam. A

látogatás célja majdnem mindenkinél a pihenés, rekreáció (séta, piknik...) szerepelt a tevékenységek között emellett a legtöbb jelölés a kulturális programokra, majd sportolásra és a közlekedésre jött, de van, aki csak pihenés céljából látogat ide. A kert ismertsége itt a helyiek körében közepes, és ennél rosszabb értéket csak négy kitöltőnél találtam. Így javarészt általánoságban ismerik a kertet és annak történetét. A kert élővilág ismeretére picivel rosszabb eredmények jöttek, de itt is elmondható, hogy a helyi válaszadók az általam meghatározott 5-ös skála szerint nagyrészt 3-ra értékelték tudásukat ebben a témában. A programkínálat ismeretére vegyes válaszok érkeztek. Válaszadók között sokan voltak, akik nem ismerik egyáltalán és vannak olyanok, akik pedig nagyon jól. A válaszokból kiderült, hogy a vezetett történeti illetve botanikai sétákon is szívesen részt vennének az emberek, de a legnagyobb arányban a kulturális programok érdeklik őket.

Az egy két szavas válaszadásnál sokan nem ajánlottak programot, mondván meg kell hagyni a kertnek ezt a nyugodt, csendes légkörét és már van elég program így is. Volt, aki több sport programot, kertmozit, színházi előadást koncertet vagy családi programot látna szívesen. Szinte minden lakos tetszését a kert nyugodt festői, pihentető légköre, hangulata, a természet közelsége, növényvilága és az elemei nyerték el. Volt egy két válasz, mely az újonnan felújított malomkertet dicsérte. „Mi az, amit esetleg hiányolt, fejlesztene a kertben?”, kérdésre sok vízzel kapcsolatos válasz érkezett. Az emberek leginkább a vizet hiányolják a kertből. Emellett a megfelelő fenntartás és karbantartás hiányát vetette fel sok kitöltő. Voltak, akik az utcabútorokat kevesellték, vagy a virágos kiültetéseket hiányolták.

A más településről érkezett látogatók igényei illetve észrevételei nem különböztek annyira a helyi lakosokétól, mint vártam. A látogatottság az esetleges nagyobb távolságok miatt, a válaszadók között lecsökkent havi illetve éves szintre nagyrészt. Hetente és naponta alig egy két válaszadó jelölte meg ezt a lehetőséget. Itt az érdeklődési kör a parkhasználatra, lekorlátozódott és az emberek kultúr programokért vagy rekreációs, családi programért látogatnak el ide, de akadt egy két sportolás vagy közlekedési használat is. Számomra ez meglepő eredmény volt. A kertismeretre vonatkozó kérdéseknél rosszabb arányban ismerték jól a kertet, élővilágát és a programkínálatát. A kulturális programok részvételére csak igen válasz érkezett, a botanikai és történelmi témájú vezetett séta program felvetésre ugyan olyan válaszarányt kaptam, mint a helyi lakosok esetében. A kifejtős kérdéseknél sokan itt is a vizeket, az utcabútorok hiányát és intenzívebb fenntartást hiányolták, de olyan probléma is felmerült, mint nyilvános mosdók, vagy a vendéglátó egységek hiánya. Az embereknek itt is ugyanaz nyerte el a tetszését a kertben, mint a másik esetben. A programajánlás esetében is alig volt különbség a két csoport között.

Összeségében azt tudom elmondani, hogy bizonyos esetekben, kérdéseknél, mikor a távolsági faktor nincs hatással a válaszra, viszonylag hasonló válaszokat kaptam a kérdéseimre, és hasonlóak voltak az emberek észrevételei, javaslatai. Következő fejezetben pedig ezeket az adatokat, válaszokat is fel fogom használni a javaslattételeim megfogalmazásánál.

5. Problémafeltárás és fejlesztési javaslatok kertturisticai szempontból

Ezekre a kérdőívben megfogalmazott esetleges problémákra, hiányosságokra és a saját észrevételeimre, tapasztalataimra alapozva teszek javaslatokat különböző kategóriákba sorolva. Ezek a kategóriák a használat, programok, a fenntartás, és a fejlesztés.

5.1. Használat, tulajdonjog

A dolgozatom korábbi oldalain már korábban említettem, hogy sok tulajdonjoggal kapcsolatos probléma van az Angolkert területén, de ezt nem az én kompetenciám megoldani, így erre nem is térek ki. A használatból jövő problémák is súlyosak mivel ebből következik a park számos nehézsége és problémája, hiszen amióta átkerült az Önkormányzat tulajdonába, kapui mindig nyitva állnak a látogatók számára, ingyenesen, de ezt úgy vélem ezt a lehetőséget meg kell hagyni az embereknek.

5.2. Fenntartás, programok

Ennek, a közösség felé való megnyitásának vannak, előnyei és hátrányai is. Mivel a parknak nincs jelentős bevételi forrása például a belépőkből így az Önkormányzatnak kell ezt finanszíroznia, de sajnos nem fér bele a költségvetésébe az ilyen szintű fenntartás és karbantartás, melyet ez a kert kívánna. Emiatt sok helyen elhanyagolt és leromlott állapotban vannak a kert egyes elemei, területei, ezek fenntartására, mint említettem minimális anyagi forrása van csak a városnak. Az Önkormányzat is felismerte ezt a problémát és dolgozik azon, hogy ha nem is teljesen, de valamivel nagyobb szinten legyen önfenntartó. A lakosok életének, és mindennapjainak már szerves részévé vált az Angolkert, így legfőképpen ezért, nem lenne jó megoldás, és én sem javaslom a park lezárását és belépődíjat beszedését. Ellenérvként szól még az, hogy a kert nincs teljesen bekerítve, illetve sok bejárata van a kert különböző részein és bonyolult lenne a jegyszedő rendszer kiépítése. Véleményem szerint, melyet az Önkormányzat is felismert már, az egy jó megoldás lenne, ha a kert területén lévő programkínálatot szélesítenék és több fizetős programot vonnának be a park területére. Ilyen program ötletek a fotós jegy árulása, mely keretében szabályozva lenne az Angolkertben történő profi fotózás lehetősége, és a jegy ellenében lehetne igénybe venni, mint helyszínt. Valamint ugyan ilyen módszerrel a csoportos sport, vagy egyéb foglalkozások is szabályozva lennének. Például jóga, küzdő sportok, pilates, aerobik vagy más természetben tartott foglalkozás, melynek Angolkertben való csoportos órák megtartásáért bérleti díjat kellene fizetni. Emellett lehetne több saját rendezésű kisebb, belépőjegyes tematikus vásárokat tartani kézműves foglalkozásokkal, egyéb gyerekprogramokkal. Másik ilyen bevételi forrás lehetne a bringó hintó kölcsönzés, melyet a park területén vehetnék igénybe

a látogatók. A fenntartással közvetlen kapcsolatos javaslatom az önkéntesség elindítása lenne. Meghirdetett időpontokban egy egynapos, meghatározott kertészkedési, karbantartási munkát végeznének el az önkéntesek. Tatán sok ember van, akik szívükön viselik a kert sorsát így úgy gondolom, ez működőképes lenne. A szabadtéri színpaddal kapcsolatban pedig sokkal több koncert, táncműsor, színházi előadás vagy az ennek a színpadnak a paramétereinek megfelelő műsor szervezése, mely szintén több bevételt jelentene.

5.3. Fejlesztések, megújítások

A park egyes területei, programkínálata fejlesztésre, átgondolásra szorulnak. Ilyenek az úthálózat, a vízhálózat, a padok és szemetes tárolók kérdése, az egyes tájképi elemek, kerti építmények felújítása, rendbetétele, valamint a szabadtéri színpad, vagy magának a kertnek az egyes programkínálata. Ezek közül sok olyan kérdésre keresek megoldást, melyet a kérdőív kitöltői is felhoztak, mint megoldandó problémát.

Sok olyan ötletfelvetés is volt a válaszokban, amelyek nem kompatibilisek egy ilyen magas kerttörténeti múlttal rendelkező történeti kerttel. Ilyen ötlet volt például az, hogy adjon otthont a Cseke-tó és az Angolkert a Víz Zene Virág Fesztiválnak. Ez nem valósulhat meg, hiszen a nagy tömeg, a színpadok és az ekkora mennyiségű vásárbódé nagymértékben károsítanák a park szerkezetét és élővilágát. Másik nem orvosolható javaslat volt a több virágos ágyás kiültetés telepítése a kertbe mely az Angolkert tájképi szerkezetébe, a természetességet imitáló környezetbe nem illene bele.

Az úthálózat nem egységes, néhol töredezett vagy felpúposodott aszfaltos réteg van, valahol pedig az évek során már felújított szórt burkolat. Sajnos mára ez a szórt burkolat néhol már nincs a legjobb állapotban. Egyes helyeken erózió áldozata, az útszéleknél a gyeppel benőtt a szórtburkolatba, néhol pedig megáll rajta a víz és tócsák képződnek, ami sok helyen járhatatlanná teszi a járda felszínét. Ezen kívül esztétikai szempontból ezen, burkolati típusok összehangolását javaslom az egész kert területén. (15. ábra)

15. ábra: Angolkert, Úthálózat
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

Az utcabútorokat illetően pedig szintén nincs egységes koncepció. Ide tartoznak a padok, a szemetestárolók és néhol az információs és jelző táblák is. Szemetestárolókból két fajtát, útirányjelzőtáblákból egy fajtát, az információs táblákból pedig 4 fajtát véltem felfedezni kertbejárásom során. Itt is az arculat egységesítését javaslom. Egyfajta szemetestároló és, egyforma stílusú információs táblák kihelyezését javaslom. Ide tartoznak a kert térképeit ábrázoló táblák, az egyes növényeket bemutató táblák, a figyelmeztető táblák, és az egyes kerti elem ismertetését leíró táblák. (16. , 17. ábra)

16. ábra: Angolkert, padok, szemetestárolók
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

17. ábra: Angolkert, Jelző és információs táblák
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

A kérdőívet kitöltők is javasolták a több növényt bemutató információs tábla elhelyezését. Ezért is a növényvilágot ismertető tábla pótlását, bővítését javaslom, a többi infótáblával megegyező stílusban.

A hidak, és az egyes tájképi elemek felújítása (grották, műrom, török mecset, hidak) egy nagyon nagy feladat. A már korábban említett pályázati benyújtással a város, idén 2023 szeptemberében, megtette az első lépéseket ez ügyben. A pályázati kiírás tartalmazza a műromok, a török mecset, néppark bejárata, a két kögriff, a Nepomuki Szent János szobor és a híd műemléki restaurálását. Mára már az egyik híd (az Angyalforrás felett átívelő híd) felújításra került. (18.ábra)

18. ábra: Angolkert, Hidak
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

Szóbeli beszélgetések során is sikerült olyan információt összeszednem egyes lakosoktól melyekre szükségem volt a kutatásom során. Sokan említették, hogy hiányolják a nyilvános mosdót, mely akár fizetős is lehetne, csak legyen tiszta és igényes. Ebből kiderült számomra, hogy sokan nem tudják, a Cellarius ház pénztáránál lehet elkérni a kulcsot a tőle körülbelül 20 m-re lévő épülethez, mely a legutóbbi fejlesztések során épült meg, és található benne öltöző és vizesblokk is. Így azt javasolnám, hogy ennek létét jobban kéne hirdetni akár információs táblákkal, vagy a térképeken megjelölve, mint szolgáltatást, hogy az emberek megtudják, hogy van ilyenre lehetőség. (19.ábra)

19. ábra: Angolkert, vizesblokk
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

Végül a víz hiányának kérdése, ami mindenkit foglalkoztat és szerintem az egyik legnagyobb, hanem a legnagyobb probléma, itt az Angolkertben. Bármennyire is sürgető lenne a megoldás sajnos nem az én kompetenciám erre válaszokat és megoldást találni, és nem egy szakdolgozat keretein belül megoldható nehézségű probléma. Így ennek megoldása a hozzáértő szakemberekre, kutatókra hárul. (20.ábra)

20. ábra: Angolkert, Víz
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

6. Befejezés

Dolgozatom, elején felvázoltam céljaimat, hogy mit szeretnék ismertetni, vizsgálni írásom során, valamint összegeztem a felhasznált szakirodalmat. A vizsgálati rész során röviden ismertettem Tata történetét és természeti adottságait mellyel bevezettem az Angolkert történeti áttekintését. Erre, véleményem szerint szükség volt, amit dolgozatom során is kifejték, hiszen Tata és az Angolkert, valamint az azt építtető Esterházy család története az évtizedek során szorosan összefonódott, egyik segítette és biztosította a másik létrejöttét, fejlődését, alakulást. Hiszen, ahogy már kifejtettem, a település különleges és egyedi természeti adottságokkal rendelkezik, és ez biztosította a park létrejöttét. Ilyen volt a megannyi forrásvíz mely előbukott a mélyből és táplálta a vízhálózatot.

A kertturisztikai elemzést megelőzte a tájképi kertek történeti bemutatása és magának az Angolkertnek a történeti bemutatása, az építésének kezdetétől egészen napjainkig, mely szintén fontos eleme egy kertturisztikai vizsgálatnak.

A kertturisztikai vizsgálat alatt több oldalról vizsgáltam a kertet. Ismertettem előnyeit hátrányai, az egyes konfliktusokat a park területén, valamint emberek és a kert kapcsolatát. A vizsgálat egy fontos elem volt a kérdőívben megadott válaszok feldolgozása, és ezek valamint a saját észrevételeim alapján javaslatokat tettem az egyes problémákra, hiányosságokra a kerttel kapcsolatban. Fontos hogy meghallgassuk az emberek véleményét és észrevételeiket, hiszen a kert fennmaradása nagyrésztőlük is függ.

A tatai Angolkert egy nagy múlttal rendelkező kert mely sok viszontagságon túlvan, sokat megélt és sokat változott az eredeti állapotához képest. A legfontosabb problémát a víz, és a folyamatos fenntartás hiányának kérdése ad és mely nagyobb ember és pénzforrást igényelne. A pénz és fenntartás kérdésének megoldását sajnos nehezíti a kert jelenlegi használat is. Ez egybe jó tulajdonsága is véleményem szerint, mert sokan használják szabadidős tevékenységre és megmozdítja az embereket a természet felé. A dolgozatban felsoroltak, égető problémák melyekre hamarosan megoldást kell találnunk, hogy ez az elbűvölő kert megtarthassa jóhírét és látogatóit úgy, hogy történeti kert értékéből ne veszítsen többet.

Végül, de nem utolsó sorban ezúton köszönetet szeretnék mondani a konzulensemnek Dr. Herczeg Ágnes tanárnőnek, valamint Sylvester Edinának, akik fáradhatatlanul segítették a szakdolgozatom elkészültét. Valamint Németh Zitának, Cseh Georginának, Rigó Balázs tatai alpolgármesternek, és sokan másoknak, akik valamilyen formában hozzájárultak

dolgozatom sikeres elkészítéséhez. Köszönetet szeretnék még mondani külön családomnak, és barátomnak, a sok türelemért és támogatásért.

7. Irodalomjegyzék

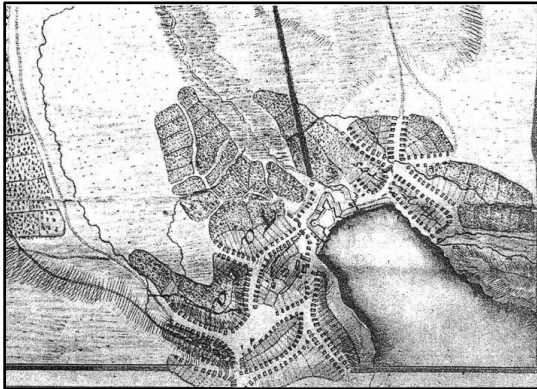
Írott forrás:

- Bede-Fazekas Ákos: (2014), Történeti értékű városi közparkjaink című konferencia tanulmánykötete; Tata történeti értékű közparkjai, különös tekintettel az Angolkertre Sylvester Edina, Budapest
- Borsodi Zsófia: (2005) *A tatai Esterházy-kastély kertjének története és helyreállítási terve*. Diplomadolgozat, Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar Kertművészeti Tanszék, kézirat Budapest
- Dr. Jámbor Imre: (2009) Bevezetés a kertépítészet történetébe, Budapest.
- Galavics Géza: (1999) Magyarországi angolkertek, Balassi Kiadó, Budapest
- Gecséné dr. Tar Imola, (2019), Kerttörténeti tudományos dokumentáció, A tatai városi Tenisz klub fejlesztésével érintett Angolparki terület
- Kamrás Dorottya, Kiss Zsolt: (2018) Tata Város Talapülésképi Arculati Kézikönyve
- Kóla Margit: (1936) A Tata-Tóvárosi szabadtéri játékok története 1933-1936. in: szerk: Endre Béla, Dunántúl (Szabadtéri) 2 sz. Tata-Tóváros, 1936. 3-17.
- Körmendi Géza: (2006), Történetek Tatáról, Tata város Önkormányzata, Argumentum
- Körmendi Géza: (2012) Kaszinók, kávéházak, vendéglők kocsimák Tata-Tóvároson (1766-1950), Argumentum
- Paksi Szilvia: (2021) Tata város örökségvédelmi hatástanulmánya, Budapest
- Rapaics Rajmund: (1993), Magyar kertek, Budapest
- Sylvester Edina: (2013) A tatai Angolkert kulturális és természeti örökségének helyreállítása – kerttörténeti tudományos dokumentáció, kézirat. A Tatai Önkormányzat által benyújtandó KEOP – 3.1.209-11. számú pályázathoz.
- Sylvester Edina: (2004) Tata a kertek és a vizek városa In: szerk. Kissné Cseh Julianna Arx – oppidum – civitas, A vártól a városig. Tata évszázadai. Annales Tataiensis 4. pp.151- 180. Tata Város Önkormányzata, Mecénás Közalapítvány Tata.
- Sylvester Edina: (2015) Örökségünk a tatai Angolkert Tata Város önkormányzata 2015. pp. 9-65.(Széchenyi 2020. Eu Regionális Fejlesztési Alap)
- Varga Istvánné: (2010) Tata lépten-nyomon, Tata Város Önkormányzata

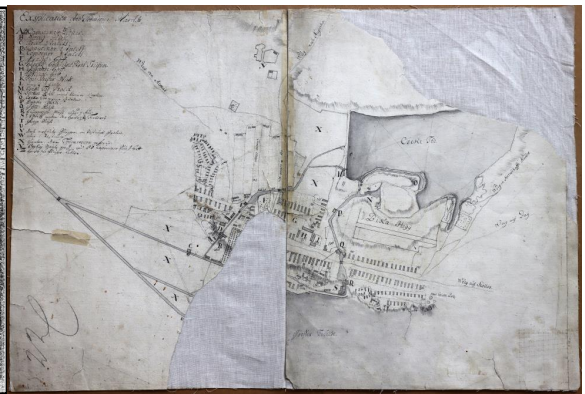
Internetes forrás:

- (INT-1): <https://www.budapest.com/magyarország/varosok/tata/tortenelem.hu.html>
- (INT-2): <https://www.youtube.com/watch?v=jb-L6yJL2JY&t=41s> ; Sylvester Edina 2022:
Mit akarhat a táj előadása, ICOMOS – Magyar Nemzeti Bizottság
- (INT-3): <https://tataiangolkert.hu/>
- (INT-4): <https://www.errearra.org/post/tata-term%C3%A9szeti-%C3%A9rt%C3%A9kei>
- (INT-5): <https://komarom.katasztrofavedelem.hu/18555/a-megye-jellemzoi>
- (INT-6): https://mek.oszk.hu/06400/06422/html/viz_komarom/viz_komarom.htm
- (INT-7): <https://www.tataivarosgazda.hu/>
- (INT-8): <https://tata.hu/>

8. Ábrajegyzék

1. ábra: Mikovinyi Sámuel felmérése, 1746
Kép forrása: Sylvester Edina, Tata a kertek és vizek városa, 2004

2. ábra: 18.század,második fele, térkép az Angolketről és a városrészeiről
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, 2023

3. ábra: 18.század,második fele, térkép az Angolketről és a városrészeiről
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, 2023

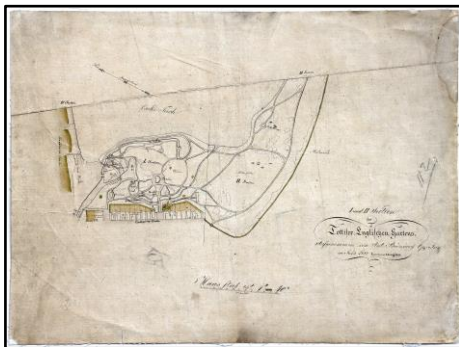
4. ábra: Angolkert, Nári lak, és a díszterema festményei, 1930
Kép forrása: Kuny Domonkos Múzeum, Révhelyi Hagyaték képei, 2023

5. ábra: Irregularis stílusú kertterv az Angolkertről, 1782
Kép forrása: Sylvester Edina, Tata a kertek és vizek városa, 2004

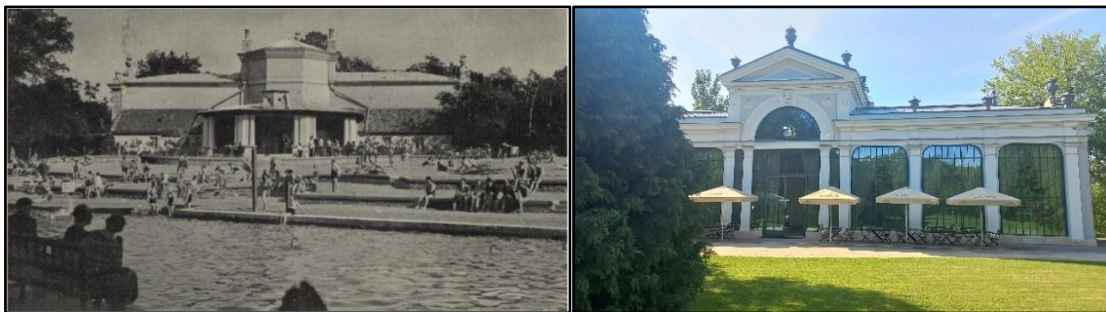
6. ábra: Első Katonai felmérés, 1782-85
Kép forrása: Arcanum

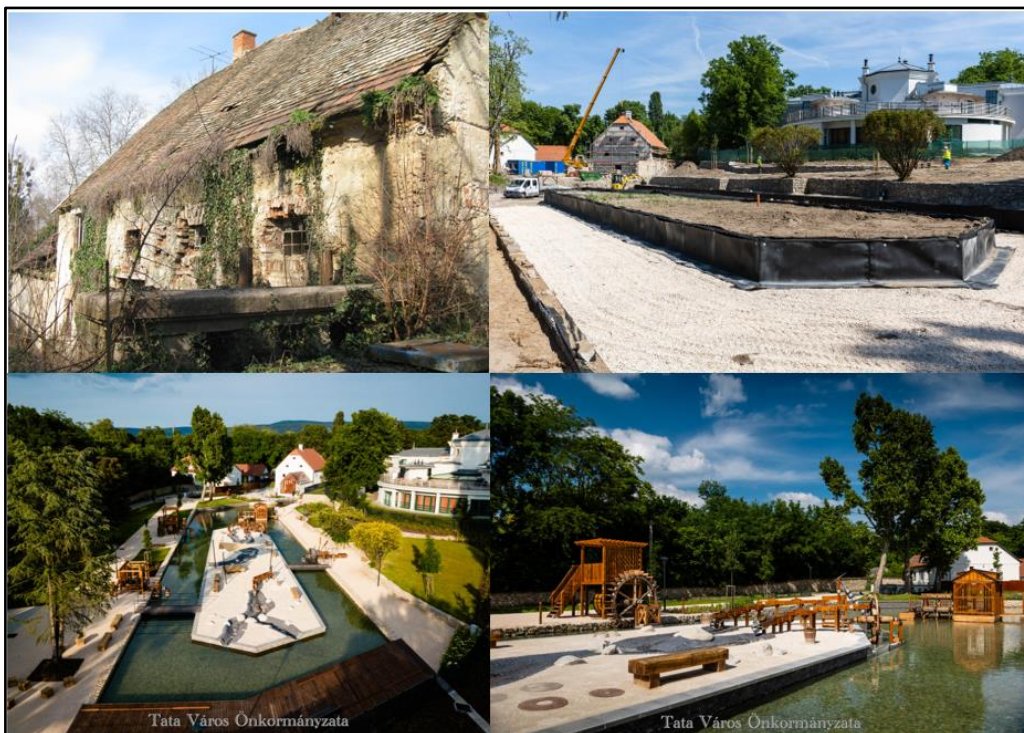
7. ábra: Angolkert helyszínrajza
Kép forrása: Kuni Domonkos Múzeum, 1822

8. ábra: Nyári konyha, Műrom, Pokol-műbarlang, Grotta-szentély, Griff szobor, Török mecset, Angyal-forrás
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

9. ábra: Hattyúliget fürdő régen, Pálma Rendezvényház most
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

10. ábra: Angolkert, Jenő malom, régen, a felújítás alatt és most
Kép forrása: Tata város honlapja., 2023

11. ábra: Angolkert, Nyári lak, ideiglenes kiállítás, állandó herendi porcelán kiállítás, Nyári zenés estek, Élményművészet
Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

12. ábra: Angolkert, Cellarius Kincsház, régen Nyári konyha
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

13. ábra: Angolkert, Cellarius Kincsház, beltér és a kézműves alkotások
Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

14. ábra: Angolkert, Tematikus kerti séták
Kép forrása: Angolkert honlapja, 2023

15. ábra: Angolkert, Úthálózat
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

16. ábra: Angolkert, padok, szemetestárolók
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

17. ábra: Angolkert, Jelző és információs táblák
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

18. ábra: Angolkert, Hidak
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

19. ábra: Angolkert, vizesblokk
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

20. ábra: Angolkert, Víz
Kép forrása: Farkasdi Emőke, 2023

9. Melléklet

Tatai Angolkert kertturisztikai vizsgálata

Kedves Kitöltő!

Farkasdi Emőke vagyok a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Tájrendező és Kertépítő mérnöki szak végzős hallgatója.

Szakdolgozatom témája az Tatai Angolkert történelme és kertturizmusa. A kérdőívem célja, hogy felmérjem az Angolkert látogatottságát, ki és miért keresi fel ezt a nagy múltú, ma is sok csodát rejtő történeti kertet.

A kitöltés teljesen anonim és kizárólag a szakdolgozatomhoz használok fel az adatokat. A kérdőív kitöltése 5-6 percet vesz igénybe.

Előre is köszönöm szépen, ha egy kitöltéssel hozzájárul a kutatásomhoz és szakdolgozatom sikeres megírásához!

*** Kötelező kérdés**

1. Az Ön életkora? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 18 év alatti
- ☐ 18-24 év
- ☐ 25-35 év
- ☐ 36-55 év
- ☐ 56-65 év
- ☐ 65 év feletti

2. Az Ön életkora? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 18 év alatti
- ☐ 18-24 év
- ☐ 25-35 év
- ☐ 36-55 év
- ☐ 56-65 év
- ☐ 65 év feletti

3. Családi állapota? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Egyedülálló
- ☐ Kapcsolatban él (egy háztartásban élők)
- ☐ Családos (1 vagy több gyerekes)

4. Iskolai végzettsége? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Általános iskolai végzettség
- ☐ Középfokú végzettség
- ☐ Felsőfokú végzettség

5. Jelenlegi lakóhelye? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Tata
- ☐ Más település

6. Milyen időközönként látogatja a kertet? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Naponta
- ☐ Hetente
- ☐ Havonta
- ☐ Évente

7. Milyen célból látogatja a kertet? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Pihenés/rekreáció (piknik, séta...)
- ☐ Kultúrális programok (kiállítás, színelőadás)
- ☐ Oktató jellegű programok (vezetett kerti séták)
- ☐ Családi program
- ☐ Közlekedési céllal (gyalog, kerékpárral a kerten keresztül közlekedek a városban)
- ☐ Sportolás (futás, kerékpározás, horgászás...)
- ☐ Kutyasétáltatás

8. Mennyire ismeri a kertet, és annak történetét? *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Egyáltalán nem ismerem Nagyon jól ismerem

9. Mennyire ismeri a kert élővilágát (növényvilág, állatvilág)?

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Egyáltalán nem ismerem Nagyon jól ismerem

10. Mennyire ismeri a kert programkínálatát?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Egyáltalán nem ismerem

Nagyon jól ismerem

11. Részt venne-e kulturális programon? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

12. Részt venne-e botanikai témájú vezetett sétán? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

13. Részt venne-e történelmi témájú vezetett sétán? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

14. Milyen programokat látna még szívesen a kertben? *

15. Mi az, ami legjobban elnyerte a tetszését az Angolkertben? *

16. Mi az, amit esetleg hiányolt, fejlesztené a kertben? *

17. Családi állapota? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Egyedülálló
- ☐ Kapcsolatban él (egy háztartásban élők)
- ☐ Családos (1 vagy több gyerekes)

18. Iskolai végzettsége? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Általános iskolai végzettség
- ☐ Középfokú végzettség
- ☐ Felsőfokú végzettség

19. Jelenlegi lakóhelye? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Tata
- ☐ Más település

20. Milyen időközönként látogatja a kertet? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Naponta
- ☐ Hetente
- ☐ Havonta
- ☐ Évente

21. Milyen célból látogatja a kertet? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Pihenés/rekreáció (piknik, séta...)
- ☐ Kultúrális programok (kiállítás, színelőadás)
- ☐ Oktató jellegű programok (vezetett kerti séták)
- ☐ Családi program
- ☐ Közlekedési céllal (gyalog, kerékpárral a kerten keresztül közlekedek a városban)
- ☐ Sportolás (futás, kerékpározás, horgászás...)
- ☐ Kutyasétáltatás

22. Mennyire ismeri a kertet, és annak történetét? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Egyáltalán nem ismerem

Nagyon jól ismerem

23. Mennyire ismeri a kert élővilágát (növényvilág, állatvilág)?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1 2 3 4 5

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Egyáltalán nem ismerem

Nagyon jól ismerem

24. Mennyire ismeri a kert programkínálatát?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1 2 3 4 5

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Egyáltalán nem ismerem

Nagyon jól ismerem

25. Részt venne-e kulturális programon? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

26. Részt venne-e botanikai témájú vezetett sétán? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

27. Részt venne-e történelmi témájú vezetett sétán? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

28. Milyen programokat látna még szívesen a kertben? *

29. Mi az, ami legjobban elnyerte a tetszését az Angolkertben? *

30. Mi az, amit esetleg hiányolt, fejlesztene a kertben? *

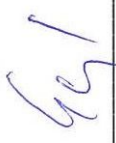
NYILATKOZAT

Farkasdi Emőke (B9M9HU) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem ^{*3}

Kelt: 2023. október 30.

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

**6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója**

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

**a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és
eredetiségéről**

A hallgató neve:

FARKASDI EMŐLE

A Hallgató Neptun kódja:

B3M9HU

A dolgozat címe:

A JÁTAI ANGOLKERT TÖRTÉNETI ÁTALINTÉSE ÉS KERTTUDOMÁNYI
VIZSGÁLATA

A megjelenés éve:

2023

A konzulens intézetének neve:

TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DISZKERTÉSZETI INTÉZET

A konzulens tanszékének a neve:

KERTTUDOMÁNYI ÉS KERTÉPÍTÉSZETI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023 év 11 hó 12 nap

Farkasdi Emőle

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.